

AGRICULTURA METROPOLITANA

desembre 2021

Elaboració

Informe elaborat a partir de les dinàmiques de debat i participació realitzades a la *Taula d'Agricultura Metropolitana* entre el juliol i el novembre del 2021 i dinamitzades per un equip format per David Balbás Alonso de l'àrea de Planificació Estratègica de l'AMB; Sigrid Muñiz del Centre per a la Sostenibilitat Territorial i Anna Roca Torrent de la Universitat de Girona i consultora.

Redacció

Anna Roca Torrent de la Universitat de Girona.

Organització

En el marc de

Citar com: Roca Torrent, A.; Muñiz, S.; Balbás Alonso, D. (2021). *Taula d'Agricultura metropolitana*. Àrea Metropolitana de Barcelona: Barcelona.

Reconeixement-CompartirIgual 4.0 (CC BY-SA 4.0)

1. INTRODUCCIÓ	5
1.1. Reptes de l'agricultura als territoris metropolitans	5
1.2. El procés de treball	8
2. METODOLOGIA	10
2.1 Enfocament metodològic	10
2.2. Format general	11
3. BALANÇ DE LA TAULA D'AGRICULTURA	12
3.1. Horts urbans. Per què cal promoure l'activitat agrícola?	12
3.2. Obradors col·lectius. Quines dificultats ha de superar la transformació d'aliments?	16
3.3. Circuits curts de comercialització. Com organitzar la logística agroalimentària?	20
3.4. Comerç verd. Podem reconèixer i identificar l'origen dels aliments?	24
4. PROPOSTES I RECOMANACIONS GENERALS	27
4.1. Propostes HORTS URBANS	27
4.2. Propostes OBRADORS COMPARTITS	27
4.3. Propostes CIRCUITS CURTS DE COMERCIALIZACIÓ	27
4.4. Propostes COMERÇOS VERDS	28
4.5. Recomanacions generals	28
ANNEXES	30
a1. Descripció del procediment seguit a les sessions	30
a2. Grup de treball horts urbans	36
Enfocament general entorn a la promoció dels horts urbans	36
Reptes identificats a l'hora d'impulsar iniciatives d'horts urbans	38
Propostes entorn alguns dels objectius proposats	40
Principals debats que han quedat oberts	42
a3. Grup de treball obradors col·lectius	44
Enquesta	44
Joc de rol	45
Frases	47
a4. Grup de treball circuits curts	49
Elements clau a tenir en compte	49
Propostes per a l'impuls de circuits curts i del CIAP	53
Agents als quals dirigir les propostes	53
a5. Grup de treball comerços verds	54
Preliminars	54
Comerços verds com a eina de valorització dels productes de proximitat i ecològics	55
Reptes i beneficis identificats a partir de la dinamització participativa	55
L'administració i els Comerços Verds	56
Propostes per impulsar el comerç local i el rol dels comerciants	57
a6. Sessió de retorn	59
BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES	60

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Reptes de l'agricultura als territoris metropolitans

Alguns estudis (IERMB, 2016) descriuen l'agricultura urbana i periurbana com un conjunt de pràctiques agràries que es porten a terme en l'entorn metropolità. D'altres anàlisis (Giacchè i Toth, 2013) posen de manifest les contradiccions i les fragilitats de l'estructura agrària en contextos metropolitans i en destaquen bondats com espais de treball col·lectiu (veinatge i comunitat) i d'interrelació amb polítiques sectorials (educació, salut, cultura, medi ambient). Durant les darreres dècades s'ha fet molta feina en la identificació, catalogació i cartografia de l'agricultura metropolitana per estimar la seva contribució a les necessitats d'autoproveïment alimentari. Sobrepassa els objectius del present text abordar aquesta discussió, i és per això que en endavant parlarem d'agricultura urbana o d'agricultura periurbana. No obstant, sí que resulta interessant assenyalar que la discussió terminològica al·ludeix de fons a la necessitat d'avançar cap a noves cultures del territori que ens ajudin a superar simplificacions antigues i oposicions binàries entre allò urbà i allò rural, i ens permetin **aproximar-nos d'una manera més rica a les diverses característiques de les pràctiques agràries que es produeixen, o es poden produir, en funció de la diversitat del territori**. En definitiva, abordar el repte d'aprofundir en el coneixement i l'actuació sobre l'agricultura que es desenvolupa als territoris metropolitans¹ en un sentit ampli que pugui depassar les delimitacions administratives.

Nombroses investigacions i projectes de recerca des de la geografia, l'agronomia o l'economia que han analitzat acuradament l'Agricultura Urbana coincideixen en afirmar que és un fenomen socioecològic **plural en les seves formes**² i funcions i **estretament lligat a la seva ubicació** geogràfica contribuint a singularitzar i a identificar els seus productes. De manera **independent a la seva tipologia física** (horts, microgranges, hivernacles, finques periurbanes o paisatges comestibles) proporciona **productes** (aliments) i **serveis** ambientals (recuperació de residus orgànics, biodiversitat), culturals (patrimoni local i tradició) i socials (mà d'obra, participació, comunitat) a la ciutat metropolitana. Finalment, algunes de les seves estructures, les estrictament periurbanes, tenen **interès professional i projecció comercial**. Alerten però que, difícilment aquesta Agricultura Urbana pot ser autosuficient des d'un punt de vista alimentari doncs, les ciutats disposen de poca terra per conrear i s'obtenen pocs aliments. Però hi ha ciutats com París, Bristol o València³ que, fa temps que, es plantegen ampliar i diversificar a mig termini els espais cultivats per incrementar el seu abastiment alimentari.

L'especialista en agricultura urbana Christine Aubry (Aubry, 2021), a **la pregunta de si les ciutats de demà nodriran als seus ciutadans**, afirma que depèn de molts factors, ara per ara, de difícil avaluació. No sabem, diu, com afectarà l'emergència climàtica a aquesta agricultura intensiva i de petit format; desconeixem si en contextos d'escassetat d'aliments o

¹ Projecte SESAME de l'AMB sobre agricultura metropolitana: <https://www.youtube.com/watch?v=9Csh4DDI34o>

² Aubry 2014 caracteritza cinc tipologies: horts, microgranges, hivernacles, finques periurbanes i paisatges comestibles.

³ Totes tenen definit un pla estratègic alimentari:

- París: <https://www.chooseparisregion.org/es/sectores/tecnolog%C3%ADa-agr%C3%ADcola-y-alimentaria>
- Bristol: <https://bristolfoodpolicycouncil.org/>
- València: <https://empodera-consultores.org/proyecto/estrategia-alimentaria-del-ayuntamiento-de-valencia/>

d'aigua, el consumidor reaccionarà de la mateixa manera que ho està fent en els darrers anys (apropant-se a l'agricultura local); no sabem si la voluntat política seguirà contribuint a la preservació d'espais agraris (urbans i periurbans) o si apostarà per promoure al mateix temps la distribució i la logística dels aliments, en termes d'optimització de la mobilitat sostenible. En qualsevol cas, afirma aquesta especialista en agricultura urbana que, la tendència que es percep des de fa temps al món occidental, és que després de dècades d'expulsió de l'agricultura periurbana per l'expansió de la ciutat, des de fa poc s'intenta "salvar" espais agraris i protegir la terra de conreu circumdant. És un fet a diverses ciutats mitjanes on l'agricultura periurbana ara és una activitat que creix i acompanya a la seva urbanització i va lligada al desenvolupament sostenible de la pròpia ciutat. **Tant l'agricultura com l'alimentació, poc a poc, ja sigui a través d'accions puntuals, ja sigui a partir d'una Estratègia Alimentària definida, es van concebant com a part de l'ordenació del territori i del planejament urbà.**

En aquesta mateixa línia, els projectes COST⁴ i BCN Smart Rural⁵ també posen de manifest les contradiccions i la fragilitat de l'estructura agrària metropolitana. Per exemple, a escala de l'àrea metropolitana la pèrdua de sòl agrari entre el període 1956-2018 ha estat de pràcticament 22 mil hectàrees, superfície equivalent a la comarca del Pla de l'Estany, si l'observació la fem a escala de país. També **es remarca el valor estratègic i multifuncional dels productes i productors agrourbans i dels espais metropolitans en termes de cohesió social del territori i es subratlla el potencial d'oportunitats de futur en diferents dimensions** (territorial, cultural, social i econòmic). Tot plegat ha de servir per definir, ordenar i planificar les àrees urbanes i el seu creixement. D'aquest anàlisi interdisciplinari internacional se'n desprenen avantatges d'un treball col·lectiu per afrontar la relació camp-ciutat i per a incloure els agricultors urbans al conjunt de la dinàmica i el metabolisme de la ciutat.

En els darrers anys en moltes ciutats del món occidental hi ha hagut una eclosió d'accions des de les polítiques públiques agroalimentàries, la majoria emparades en el marc del Pacte de Milà de 2015, que abasten diferents àmbits, des del subministrament, la justícia, la governança, la seguretat, els drets alimentaris, etc. Ara bé, s'executen relativament poques accions que vetllin per la conservació dels espais agraris urbans i periurbans que, malauradament, continuen disminuint. En concret a Barcelona i al seu àmbit metropolità s'ha fet una feina intensa per identificar, catalogar, cartografiar i estimar la contribució de l'Agricultura Urbana a les seves necessitats alimentàries, però no s'ha aprofitat aquest potencial per articular l'agricultura professional periurbana⁶ que continua amenaçada pel desenvolupament de les ciutats circumdants.

No obstant això, malgrat tots els obstacles, **amb la implicació de les diverses administracions, la Regió Metropolitana de Barcelona gaudeix d'espais agraris preservats i ben gestionats que produeixen aliments de proximitat**. En els darrers 30

⁴ COST Action Urban Agriculture Europe, 2012–2016 amb l'estudi de ciutats de 28 països. <https://www.ideabooks.it/wp-content/uploads/2016/12/Urban-Agriculture-Europe.pdf>

⁵ Projecte BCN Smart Rural liderat per la Diputació de Barcelona. <https://diba.maps.arcgis.com/apps/dashboards/34af502c95bf4f8d9456f76db57ce6b2>

⁶ Principal subministradora de productes alimentaris de proximitat i generadora d'ocupació agrícola directa (mà d'obra: titulars d'empresa i assalariats fixos i eventuais) i indirecta (conjunt de tasques que s'organitzen al voltant de l'activitat agrícola principal però que són classificades com a serveis -subministrament d'inputs- i vinculades a la transformació, distribució i comercialització d'aliments i matèries primeres).

anys s'ha fet un esforç ingent per consolidar espais agraris propers⁷ i paral·lelament van sorgint, altres iniciatives aixoplugades sota models alternatius a l'agricultura convencional que volen donar resposta a noves dinàmiques agroalimentàries a escala local⁸ per garantir el subministrament, la distribució i la comercialització de fruites i verdures tot potenciant els productes tradicionals.

L'agricultura a l'àrea metropolitana de Barcelona continua tenint un paper petit dins l'articulació territorial de la metròpoli, tot i que un potencial important. La reducció de superfície agrícola, una orografia complicada i la prioritat en consolidar les xarxes de comerç i distribució nacionals i internacionals existents, no ajuden. No obstant, estudis recents (Giocoli, 2016) evidencien la possibilitat de **preservar els sòls i l'activitat agrària existent i d'activar espais intersticials degradats i abandonats per a gestionar l'activitat agrària. I també l'interès d'alguns ajuntaments per incorporar l'agricultura i l'alimentació en el planejament urbanístic** i de dinamitzar iniciatives que donin resposta local. Tot això ofereix alternatives vàlides que necessiten del consens i de la participació per la seva legitimitat.

En aquest context, **la Taula d'Agricultura Metropolitana pretén aprofitar aquest potencial per motivar la reflexió, engrescar al debat i enriquir el discurs a través d'una mirada al conjunt de la cadena alimentària que va del camp al plat.** Els resultats contribuiran a centrar la recerca en Agricultura Urbana i estimularan accions públiques i privades emprant enfocaments innovadors de baix a dalt i de dalt a baix a través de la cooperació i la interacció entre múltiples actors. Partim de l'anàlisi de IERMB (IERMB, 2017) sobre l'agricultura metropolitana i ens preguntem: amb quines eines i agents comptem? Quin marc estratègic ens empara? Quins efectes perseguim (econòmics, ecològics, paisatgístics, etc.)?. Els resultats d'aquestes reflexions, debats i dinàmiques participatives de la Taula d'Agricultura han de servir per ordenar i gestionar formes i estructures d'Agricultura Urbana que aixopluguin pluralitat d'accions i d'agents del territori amb motivacions, activitats, conflictes i oportunitats diferents sota l'objectiu comú d'acostar eines i recursos als governs locals.

⁷ El Parc Agrari de Sabadell (1993), el Parc Agrari del Baix Llobregat (1998), l'Espai d'Interès Natural de Gallecs (2009), l'Espai Agrari del Pla de Palou a Granollers (2015), el Parc Rural del Montserrat (2018) i l'Espai Agrari de la Baixa Tordera (2020). També s'ha d'incloure l'activitat agrària en parcs naturals com Collserola o la Serralada de Marina o més recentment s'estan impulsant d'altres formes per donar marcs jurídic-administratius a espais amb producció agropecuària com pot ser el cas de les Muntanyes del Baix (Llobregat).

⁸ El cas de Mataró, (Cinc Sènies-Mata-Valldeix), Collserola (Parc Natural), Sant Cugat del Vallès, Cardedeu, en són alguns exemples.

1.2. El procés de treball

La Taula d'Agricultura 2021 de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), en la seva tercera edició⁹ i de la mà del Centre per la Sostenibilitat Territorial (CST) i de l'Àrea de Planificació Estratègica de l'AMB, busca establir una dinàmica de discussió i debat entre tres sectors clau de la societat, l'acadèmia, el teixit social organitzat i l'administració. Entre els seus objectius destaquen:

- La contribució al coneixement de l'agricultura urbana i metropolitana de Barcelona a través de projectes reeixits.
- La generació de diàleg per tractar els reptes i les problemàtiques per entendre l'àmplia i complexa trama del sistema alimentari a escala metropolitana.
- L'articulació de dinàmiques de reflexió i participació que condueixin l'elaboració d'un full de ruta per dissenyar les properes passes a seguir.

El procés de treball es realitza amb un grup estable de persones de diverses procedències i perfils expressament seleccionades per participar durant el mes de juliol. Com s'explica en més detall en l'apartat de metodologia, es porten a terme diverses sessions, de forma telemàtica (en línia) i d'una durada de dues hores cadascuna i a les que varen assistir un total de 67 persones.

S'inicia la Taula d'Agricultura amb una sessió de ponències a partir de les exposicions temàtiques definides com a prioritàries que aborden les diferents baules de la cadena alimentària de la metròpoli i que són:

- **Els horts**, exemple de la producció agrícola als espais metropolitans i el seu potencial productiu i de canvi de model alimentari.
- **Els obradors compartits**, instruments per l'impuls socioeconòmic de l'elaboració i transformació de productes agraris locals.
- **El Centre d'Intercanvi Agroalimentari de Proximitat**, CIAP, mostra dels circuits curts de comercialització i distribució alimentària.
- **Els Comerços Verds**, projecte pilot de disponibilitat de productes ecològics i de proximitat per incorporar els comerciants al sistema alimentari sostenible.

Es pretén, en primer lloc bastir un marc teòric a partir de les ponències i aprofundir en el contingut de cada bloc; segon, engegar dinàmiques de grup i debat amb la finalitat de generar coneixement compartit.

La importància d'aquestes àrees temàtiques es basa en diferents paràmetres que van des de la promoció i sensibilitat de la ciutadania cap als productes de proximitat i el rol cada vegada més significatiu de les plataformes en xarxa tant per articular la producció com per dissenyar eines per dinamitzar la comercialització de productes frescos i locals. La sensibilització creixent per part de la ciutadania del nexa entre alimentació i salut obliga a

⁹ Documentació respecte al marc en el qual es desenvolupa la *Taula d'Alimentació Metropolitana*:

- Pla d'Acció per a l'Alimentació Sostenible 2020-23 de l'AMB (2021):
<https://www.amb.cat/ca/web/amb/actualitat/publicacions/detall/-/publicacio/pla-d-accio-per-a-l-alimentacio-sostenible/10500159/11696>
- Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible Barcelona 2021 (2020):
<https://alimentaciosostenible.barcelona/ca>
- Taules Metropolitanes de Debat i Participació de l'AMB (2018):
<https://www.amb.cat/es/web/amb/govern-metropolita/planificacio-estrategica/taules-de-debat-i-participacio-d-els-conflictes-socioecologics>

adoptar estratègies de producció més sanes i saludables així com a reduir el nombre d'agents i activitats entre la pagesia i el consum a través de la venda directa o organitzada en diversos formats com són els mercats, els grups de consum, etc. Aquest marc d'anàlisi implica tenir en compte l'opinió de diferents actors, des de productors, transformadors, distribuïdors, comerciants, fins als consumidors que, de manera individual o col·lectivament formen part del sistema agroalimentari.

Una vegada exposades les quatre temàtiques clau, seguidament es realitzen dues sessions de treball en grups, amb l'objectiu d'aprofundir en cadascun dels projectes exposats a partir de tallers de dinàmica participativa i emprant diferents enfocaments de la cultura de la participació. Finalment, el dia 4 de novembre es fa la sessió de retorn, durant la qual es presenten els resultats amb la pretensió final d'eleva les conclusions al Consell Metropolità de l'AMB, i donar-les difusió a través de diversos canals institucionals de l'AMB.

Sessions	Tasques	Dates	Assistents
1era	Presentació de ponències	01/07/2021	30
2ona	Taller i dinàmiques de participació en grups (1)	15/07/2021	19
3era	Taller i dinàmiques de participació en grups (2)	22/07/2021	18
4rt	Presentació de conclusions i propostes de futur	04/11/2021	29

Figura 1. Taula d'Agricultura 2021 - sessions celebrades. (veure més detalls a l'annex)

Font: Elaboració pròpia.

D'aquest cicle de quatre sessions en resulta un document que té una doble intencionalitat. Per una banda, marca les línies bàsiques de reflexió i de treball abraçant una pluralitat de veus i, per l'altra, revisa a fons els aspectes relacionats amb les quatre temàtiques inicials abordades (els horts urbans, els obradors, els circuits curts de comercialització i els comerços verds). En aquest sentit, proposa que a partir de la generació de coneixement compartit, s'articulin estratègies integrals des d'una perspectiva interdisciplinària i universal per definir propostes de dinamització de l'agricultura dins el context del sistema alimentari metropolità. Aquesta metodologia de treball també ha de contribuir a obrir nous espais de debat col·lectiu i de consens, a millorar la comunicació i la sinergia entre els membres dels grups, i a establir vincles de cooperació, col·laboració a l'hora que plantejar-se debats pendents.

Aquest informe final s'estructura en quatre apartats i un annex. El primer busca reflexionar a propòsit de l'Agricultura Urbana. El segon apartat, centra l'atenció en l'enfocament metodològic de les dinàmiques participatives com a procediment a seguir per treure profit de la reflexió i el diàleg. El tercer bloc parteix d'una relectura de les aportacions, reflexions i iniciatives sorgides durant els debats i s'atruveix a aproximar-ne un resum dels primers resultats i a analitzar-ho dins de contextos globals. L'apartat de recomanacions i propostes especifica quines són les línies de futur del sistema alimentari, i finalment els annexos recullen amb detall el contingut de les sessions i les seves principals conclusions.

2. METODOLOGIA

2.1 Enfocament metodològic

Des de bon començament, les *Taules* han tingut una intenció fonamental: tractar aquells reptes i problemàtiques socioecològiques que hi ha en l'àmbit metropolità i que són d'interès tant per a la ciutadania com per a les administracions públiques implicades. Però, les *Taules* també neixen amb la voluntat d'explorar metodologies participatives en les que el coneixement tècnic i el ciutadà puguin dialogar.

En aquest sentit, s'adopta la perspectiva de la indagació col·lectiva que entenem com:

- un procés en el que un grup de persones analitza, dialoga i reflexiona col·lectivament entorn una determinada qüestió;
- per tal de guanyar major consciència sobre la base de coneixement que té i sobre com emmarca els problemes i les decisions; i
- que l'ajuda a millorar la comprensió de la situació i de "l'altre", a elaborar propostes d'acció i/o a vincular-se com a grup.

Una perspectiva que es tradueix en el següents criteris metodològics:

- Voluntat d'incorporar la pluralitat i la diversitat de veus que hi ha entorn a la qüestió.
 - o Es dóna importància a la composició de perfils i procedències dels participants per tal que sigui suficientment heterogènia, completa i equilibrada. I, per això, es fa una feina de prospecció prèvia per detectar actors concrets i es contacta expressament amb cada potencial participant.
 - o Es busca una representació de tots els perfils identificats (quant a tipus d'actors, sectors de coneixement, localització geogràfica...), però, no necessàriament cal que estiguin presents totes les persones directament interessades. En tant que no es tracta d'un procés de decisió ni d'un projecte executiu, prioritzem la configuració de grups reduïts (màxim 10-15 persones per grup).
- Incentivar la coneixença mútua, el diàleg i la creació de vincles.
 - o Es dóna importància a la pròpia trobada de persones diferents i al que puguin aportar cada una d'elles. I es considera que un dels valors principals d'aquest tipus d'espais és que ofereixen l'oportunitat als participants de conèixer altres persones, d'obrir canals de comunicació entre elles, de crear connexions entre actors diferents, de generar complicitats, etc.
- Obrir processos d'anàlisi, reflexió i aprenentatge, i assegurar l'obtenció de resultats.
 - o Cada sessió està acuradament preparada perquè faciliti la participació significativa i agradable de tots els assistents i perquè el treball col·lectiu sigui seriós i complet, alhora, que amè i fluït. En aquest acompanyament és clau l'ús de tècniques de dinamització grupal especialment creades per l'ocasió i l'elaboració de materials específics que ens ajuden a tenir debats més informats, complexes i de qualitat.
 - o A través de jocs, preguntes generatives, etc. es fa: a) una exploració del problema, b) una recerca i intercanvi d'informació i coneixements diversos, c) una reflexió i qüestionament de les "idees" més habituals, d) una catalització de la innovació i el pensament lateral i e) una concreció col·lectiva de resultats i identificació de dissensos/consensos.

2.2. Format general

Aquesta filosofia de treball s'ha mantingut d'ençà de la primera proposta de les *Taules* al 2017, però, el format s'ha anat adaptant a les circumstàncies de cada moment. En aquest tercer cicle de debats, la mecànica general ha estat la següent:

- Les sessions es realitzen de manera telemàtica a través de la plataforma Zoom.
- Hi ha dos tipus de sessions:
 - o la sessió (plenària) de ponències en la que es presenten i s'enceten els temes a tractar i es dona una visió panoràmica de la qüestió de l'alimentació, i
 - o les sessions de treball grupal en les que els temes assenyalats s'aborden amb més profunditat i de manera participada.
- Les persones participants són dividides en subgrups segons les seves predileccions (expressades en el formulari d'inscripció) i segons criteris de proporcionalitat entre els grups (nombre de persones similar).
- Malgrat els diferents espais i subtemàtiques del treball en grup, tot convergeix en el procés de la *Taula*. Per això, es reserva un espai plenari en cada trobada per posar en comú el que sorgeix en els grups.
- Es preparen dinàmiques i materials específics per a cada grup i hi ha una persona dinamitzadora que s'encarrega de facilitar la feina i prendre notes.

Per conèixer el procediment seguit en cada una de les sessions es pot consultar l'annex.

3. BALANÇ DE LA TAULA D'AGRICULTURA

3.1. Horts urbans. Per què cal promoure l'activitat agrícola?

Els horts urbans de Barcelona que durant els darrers anys no han parat d'augmentar en nombre, diversitat, usos i destinataris, conformen un eix central de l'Estratègia d'Agricultura Urbana¹⁰ de la ciutat que desplega l'àrea d'ecologia urbana de l'Ajuntament de Barcelona. Entre els seus objectius principals destaca el repte d'incrementar l'espai hortícola pels veïns dels barris, desplegar accions per accedir a la terra com a eina per apropar l'agroecologia i establir programes per reduir els efectes adversos de l'emergència climàtica.

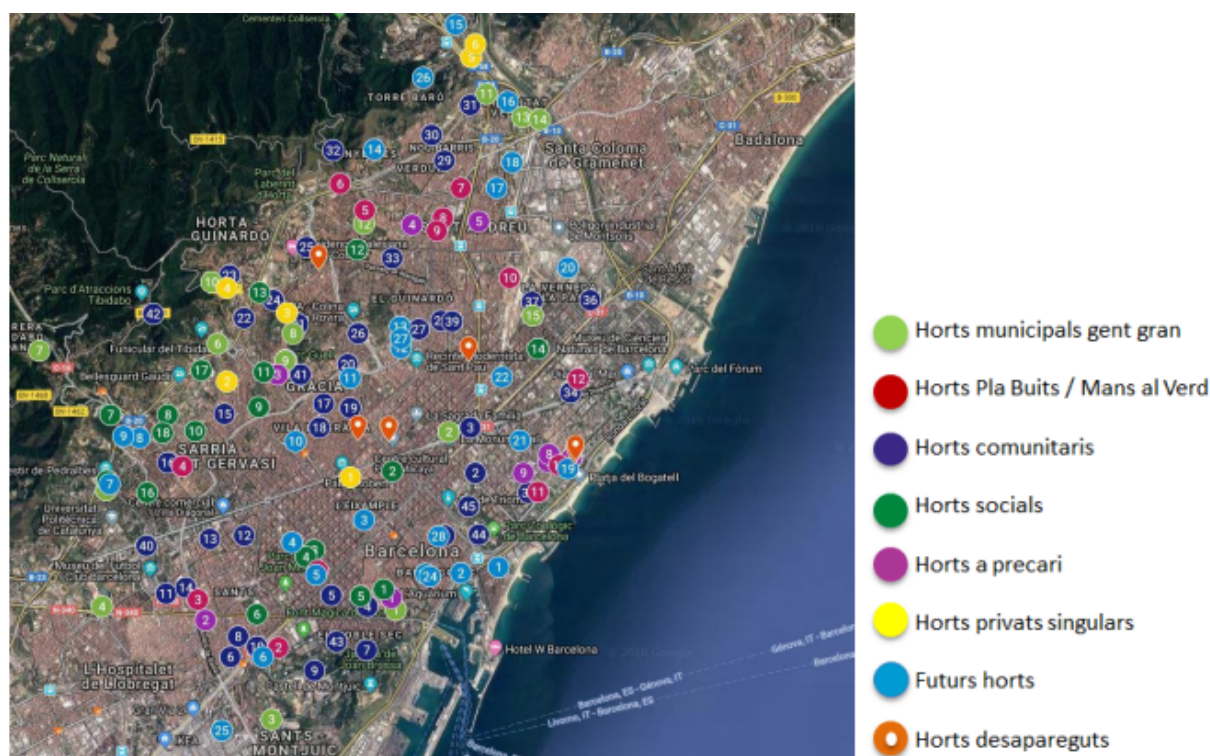

Figura 2. Horts urbans de Barcelona.

Font: Estratègia Agricultura Urbana 2019-2030. Ajuntament de Barcelona.

Es comptabilitzen quasi mig miler d'horts de diferents característiques: municipals, comunitaris, ecològics, socials, tradicionals, entre els que predominen els escolars. Diferents elements i contextos han empès moviments veïnals organitzats a la metròpoli a impulsar horts urbans. Del grup de jubilats que l'any 1986 reclamava un espai d'horta de Vallcarca a **la reivindicació d'horts comunitaris per part de col·lectius alternatius al model convencional i la vinculació a xarxes de suport mutu s'ha anat articulant una autèntica infraestructura verda metropolitana** (Marull, 2016; Espluga, 2018). L'emergència sanitària de la Covid-19 i la possibilitat d'escassetat d'aliments durant el període de confinament estricte, també ha contribuït a l'increment de solucions informals d'agricultura urbana (jardins particulars, terrasses i balconades) que, de manera individual o col·lectiva, busquen consolidar la introducció de l'agricultura dins la ciutat.

¹⁰ Estratègia d'agricultura urbana a la ciutat de Barcelona 2019-2030.

https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/116590/3/EstrategiaAgriculturaUrbana_Abril2019_def.pdf

Les ponències dels horts urbans de la Taula d'Agricultura van tenir un caràcter informatiu i de contrast entre les voluntats i els acords públics i pràctiques existents a escala municipal i metropolitana. Es va iniciar amb la ponència sobre els horts i el seu potencial productiu i de canvi de model alimentari que va ser impartida per Mireia Abril del departament de Mans al Verd de l'Ajuntament de Barcelona. Va comptar amb dues iniciatives reeixides, una de local, l'hort comunitari de Pla i Armengol al Guinardó (per Lluís Arias i José Mª Fernández) i, una de comarcal, amb la recuperació de 12 varietats locals de tomàquets al Vallès Oriental de la mà del Consell Comarcal (per Carme Garrido).

Més enllà de plantejar-nos com l'horticultura té cabuda en l'espai urbà, el debat de la Taula entorn els horts urbans com exemples demostratius, educatius i comunitaris, centren l'atenció en les **formes, funcions i competències de l'agricultura urbana** i la seva viabilitat en termes socials, ecològics i econòmics. Entre els principals acords del debat es destaquen:

- La necessitat de seguir **reivindicant la importància dels horts i la seva producció agrària i el seu rol cohesionador i de consens en els barris de la ciutat per vetllar pel seu reconeixement social i intergeneracional i pel seus valors socials i ecosistèmics**. En aquest sentit es reclamava la urgència de vetllar per la seva regularització urbanística i legitimitat política a través de la potencialitat de les actuacions públiques municipals per combatre la invisibilització i marginació dins el sistema agroalimentari.
- L'exigència de separar formes i funcions dins la pluralitat de l'agricultura urbana que es produeix a la metròpoli on **els horts urbans són peces que presenten i afronten conflictes diferents de l'horticultura professional**. Unes i altres formes s'enfronten a problemes distints a raó de la seva ubicació, estat del planejament urbanístic, dimensió i propietat, competència d'usos del sòl, disponibilitat de terrenys, qualitat del sòl, accés a l'aigua, destí del producte fresc, etc.
- Es puntualitza **certa confusió entre les dinàmiques agrícoles de la ciutat metròpoli o dels municipis circumdants, posant de relleu que, l'agricultura periurbana a escala metropolitana no sempre esdevé professional**. Per exemple els horts d'autoconsum propers als rius Llobregat i Besòs són considerats a escala local com a espais agraris periurbans.
- La dialèctica entre l'hort urbà i la producció agrícola des d'una perspectiva econòmica, malgrat que formi part d'un grapat d'estratègies alimentàries urbanes de ciutats metropolitanes com Vancouver, Nova York o Toronto, pràcticament no competeixen amb l'horticultura destinada al mercat. S'insisteix que **"l'alimentació de les ciutats no es pot resoldre des de les ciutats"**. Els horts urbans si bé poden ajudar a complementar l'alimentació, difícilment poden entrar al circuit comercial a escala de barri.
- **Es remarquen els valors socials i ecosistèmics dels horts urbans**. Factors com educació ambiental i nutricional, béns comuns, fer comunitat, beneficis terapèutics, interacció social, conèixer els cicles de la natura o la biodiversitat, la regulació microclimàtica, regeneració d'espais degradats, reciclatge de residus, entre altres, permeten acostar la ciutat a la ruralitat i aprendre a experimentar formes de produir, i a adquirir coneixements sobre varietats tradicionals oblidades, petits processaments, etc.

El debat participatiu va posar l'èmfasi en les **variables que fan possible la viabilitat dels horts urbans i que són essencials pel desenvolupament de l'activitat agrícola: sòl, aigua, formació i assessorament tècnic**. Característiques sovint escasses en àmbits metropolitans, algunes per l'escassetat o la pressió urbana, d'altres per les regulacions i normatives. En qualsevol cas, els horts urbans són una realitat arreu i tenen un paper rellevant en la majoria de les grans ciutats d'Europa occidental. El compromís dels governs locals ha de ser clau pel seu reconeixement urbanístic i la posta en marxa però, **per reafirmar el seu rol els falten figures específiques de qualificació que els identifiqui com a primera baula del sistema alimentari de la ciutat i ajudi a desplegar iniciatives d'inserció social per empoderar l'agricultura metropolitana** (Espluga, 2018).

S'identifiquen nombrosos **desafiaments per impulsar noves iniciatives des de les polítiques públiques**:

- **La falta d'informació**. Es difícil conèixer el ventall de propostes existents arreu i falla la comunicació i la difusió dels projectes en marxa per àmbits geogràfics.
- L'administració tot i l'augment del nombre d'espais d'horts destina **pocs recursos** (personal, pressupost i temps) tant a impulsar nous espais com a enfortir les dinàmiques existents. Les despeses d'adequació de parcel·les i serveis comuns, són alguns dels reptes principals
- **La manca de sòl amb condicions aptes pel conreu, la disponibilitat d'aigua de qualitat, la normativa urbanística sovint per revisar**. L'ús de l'aigua de reg per l'agricultura urbana sol ser motiu de controvèrsia. Les causes i els efectes de la gestió ambiental són complexes i difícils de mesurar a priori.
- Falta obrir aquestes iniciatives a tota la societat posant la mirada especialment en la **gent jove amb ganes de testar el contacte amb la terra**, de formar part d'una proposta col·lectiva i engrescadora.
- **Generar una proposta engrescadora a diferents escales** (local, comarcal, metropolità i regional) per encarar el marc de treball conjunt entre administracions al voltant dels horts des d'una perspectiva més àmplia.

Els debat de la Taula d'Agricultura entorn els horts urbans també ha deixat al descobert alguns interrogants, cadascun dels quals requeriria d'una introspecció pausada i aprofundida: la seva consideració com activitat agrària; la promoció de la circularitat en l'ús de l'aigua (recurs escàs, bé preuat) i la diversificació dels seus usos (fructicultura, bestiar petit).

La Barcelona metropolitana, no obstant, de sempre, ha posat per davant els interessos logístics i d'infraestructures de país tot deixant en segon terme el repte mediambiental (Aragay, 2010). La pèssima relació entre l'elevada densitat de població i la reduïda protecció de sòls agraris urbans i periurbans en part per una orografia difícil han propiciat la proliferació d'horts no institucionals en espais buits o degradats que poc a poc i a través de programes públics s'han anant introduint a la trama urbana. **El clam per una planificació sostenible i participativa dels últims anys, l'activació de plans i projectes amb prioritats polítiques més proteccionistes respecte al sòl i l'interès del govern de la ciutat en formar part de plataformes i acords de ciutats globals com el Pacte de Milà permeten albirar optimisme**. Això no obstant, es fa indispensable destacar la **tasca desenvolupada pel voluntarisme i l'activisme social i solidari que vetlla per mitigar la emergència alimentària i energètica i per reduir la petjada ecològica de manera**

proactiva. Gràcies a això Barcelona des de 1997 disposa d'una Xarxa d'Horts Urbans una part dels quals han sigut impulsats per moviments socials i populars¹¹. Les polítiques públiques successives, reactives i insuficients però emparades per programes i plans han hagut de lidiar amb una fragmentació exagerada del sòl i un relleu que massa sovint obstaculitza l'agricultura urbana amb garanties (Espluga, 2018).

El model dels horts urbans de Barcelona, plataformes d'experiència, aprenentatge i acció, tot i tenir unes característiques singulars obeeix al mateix patró de moltes ciutats centroeuropees¹² que fa unes quantes dècades que despleguen diverses accions tant per impulsar productes ecològics com per vetllar per la convivència i la cohesió social dels barris, com a principals funcions. Darrerament però també s'hi ha sumat la reivindicació d'un model transformador aixoplugat per dinàmiques socials que focalitza el debat en els productes de proximitat que obliga a articular estratègies per a millorar els vincles entre l'entorn urbà més immediat i els seus límits biofísics.

¹¹ Xarxa d'horts urbans de l'Ajuntament de Barcelona.

<https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/ca/serveis/la-ciutat-funciona/manteniment-de-l-espai-public/gestio-del-verd-i-biodiversitat/horts-urbans>

¹² S'inicia a Nova York i algunes ciutats de Gran Bretanya i algunes dècades després s'hi sumen fins i tot ciutats intermèdies d'arreu (Canadà i Europa sobretot). A Espanya aquest fenomen s'enforteix a Saragossa (Huertas Km0), Vigo, Alacant, Màlaga. Primer apareixen moviments socials per frenar l'especulació urbanística, i més endavant les motivacions veïnals i socials imperen. A Catalunya, les polítiques públiques que impulsen els horts urbans (Barcelona, Terrassa, El Prat de Llobregat, Girona, per posar alguns exemples) busquen recuperar espais degradats i frenar la urbanització.

3.2. Obradors col·lectius. Quines dificultats ha de superar la transformació d'aliments?

L'obrador col·lectiu és una eina de dinamització agroalimentària que enforteix el teixit productiu dels petits productors, de manera que la transformació i la comercialització directa esdevenen objectius centrals d'aquests espais. **Conformen espais destinats a l'elaboració d'aliments i gestionats de manera col·lectiva** (Ceraï, 2018), presenten diverses formes de gestió i titularitat i predominantment manipulen i elaboren productes vegetals. També són llocs de trobada i d'intercanvi de coneixements i de sinergies empresarials de bon veïnatge i de suport mutu que s'adapten a les singularitats del territori.

En els darrers anys a Catalunya, emmirallats amb les iniciatives franceses¹³, han anat sorgint algunes propostes la majoria de les quals s'estan posant en marxa de la mà de les entitats públiques (ajuntaments, consells comarcals) i també d'alguns col·lectius privats (cooperatives i consorcis). **Tenen en comú el foment de l'ocupació i la formació com a oportunitats d'emprenedoria local, l'interès per la tradició local i l'aposta per patrons d'autogestió i emprenedoria per la persistència de les petites produccions agràries.**

Per abordar aquesta temàtica, que fa temps que suscita interès per part de la ciutadania i els governs locals, la Taula d'Agricultura es va proposar reflexionar sobre els obradors compartits per tractar l'elaboració i la transformació dels productes agrícoles i centrar el debat en aquestes eines d'iniciativa col·lectiva per l'impuls de l'activitat agrícola i el producte local. A tal efecte es varen presentar dos projectes reeixits de la regió metropolitana de Barcelona: l'obrador compartit de Tagamanent (Vallès Oriental) amb l'Ignasi Martínez, alcalde de Tagamanent i gestor del projecte i Ecocentral a Hospitalet de Llobregat (Baix Llobregat) de la mà del seu fundador Alejandro Gúzman. Conformen dos experiències d'excel·lència, un centrat en la transformació, l'altra en crear sinergies entre productors-elaboradors i consumidors (menjadors escolars).

L'obrador compartit de Tagamanent, conegut com a Viver d'Empreses Alimentàries Municipals de l'Ajuntament de Tagamanent, conforma un espai per l'emprenedoria on petits productors agroalimentaris estan consolidant la seva activitat empresarial a través de l'elaboració de productes alimentaris sota l'aixopluc, el suport i l'acompanyament del govern local i del Consell Comarcal. L'obrador permet posar en valor excedents de producció tot adaptant formes de transformació tradicional i artesanes i diversificant els canals de comercialització cap a circuits més curts i sostenibles.

El projecte Ecocentral, de caràcter privat, connecta petits productors d'agricultura ecològica amb els menjadors escolars de la metròpoli. Aposta per proveir d'aliments saludables a una població jove i per donar suport a la pagesia propera involucrada amb la producció ecològica, local i de temporada. Comença portant cistelles de fruita i verdura ecològiques a domicili l'any 2007 i, més endavant, amb Ecomenja gestionen l'alimentació d'una vuitantena d'escoles de Barcelona amb productes directament de pagès que ja planifiquen els seus cultius atenent la demanda escolar. L'horitzó del projecte és una educació per una alimentació saludable i compromesa amb el medi ambient.

¹³ Ateliers de Transformation Collectifs de la Fédération Nationale des Coopératives d'Utilisation de Matériel Agricole: <http://www.ateliersdetransformationcollectifs.fr/>

La gestió pública d'obradors com a palanca de canvis cap a un model més sostenible esdevé un dels elements més controvertits de la Taula sobre models de transformació i gestió dels aliments. Del debat se n'extreuen alguns aspectes clau:

- **La manca d'informació** de la gestió dels espais (tant públics com de lloguer), dels models d'obradors existents, de les formes col·lectives possibles per una millor posta en marxa de l'equipament agroalimentari. La gestió pròxima dels aliments és una temàtica relativament nova i en fase de composició per tant reclama debat.
- **L'escassa cobertura de suport social i econòmic** de l'àrea metropolitana que no té accés a ajudes LEADER (desenvolupament rural), ni de fons de finançament FEDER (només a través de la Diputació de Barcelona).
- **El miratge de les polítiques públiques agroecològiques.** Els membres del grup de treball varen ser crítics en l'impuls i la gestió de la producció agrària. Denunciaven la poca inversió pública i la desconfiança del propi sector.
- S'albira la necessitat d'organitzar **una entitat gestora independent** que analitzi les propostes en termes d'inversió, suport i governança i estableixi indicadors o criteris d'eficiència per la seva implementació.
- Es reclamava **flexibilitzar la normativa higienico sanitària** per facilitar i agilitzar la tramitació i la gestió dels passos a seguir per la creació d'un equipament d'elaboració de productes agroalimentaris
- Es subratlla la **falten estratègies col·lectives i enfocament del bé comú** per entomar projectes autogestionats i millorar-ne la sostenibilitat

Al mateix temps es varen generar preguntes, la majoria de difícil resposta que, van merèixer una atenció especial i que reclamaven un debat profund i distès que va més enllà d'aquesta temàtica i que obliga a una reflexió del model agroalimentari de país:

- Hi ha d'haver **obradors arreu del territori** d'acord amb les produccions agràries existents o aquests equipaments s'han d'acostar a l'estructura sociodemogràfica de les ciutats?
- **N'hi ha d'haver molts i esparsos** arreu per acollir l'amalgama de produccions agràries diverses o pocs i especialitzats?
- **Ha de sorgir del sector agrari organitzat** (cooperatives, associacions, col·lectius diversos) o ha de ser una aposta pública i participada per reflatar oficis perduts, varietats tradicionals, races en perill d'extinció, receptes culinàries locals, temes culturals, etc.?
- **On s'han d'ubicar per oferir més serveis complementaris** (recuperar edificis històrics o acoblar-se a dependències existents i mancomunar despeses per ser més eficients, aprofitar la xarxa viària per optimitzar la mobilitat dels aliments...)?

La realitat geogràfica i agrària de l'àrea metropolitana atorga poc marge de maniobra a l'acció, hi ha poca producció, molt especialitzada, ben orientada al mercat proper però encara massa pendent del creixement i de la logística de les ciutats. A criteri dels membres de la Taula, **fa falta un estudi aprofundit i que tingui en compte tots els factors interns i que estengui les sinergies amb els agents i entitats del territori.**

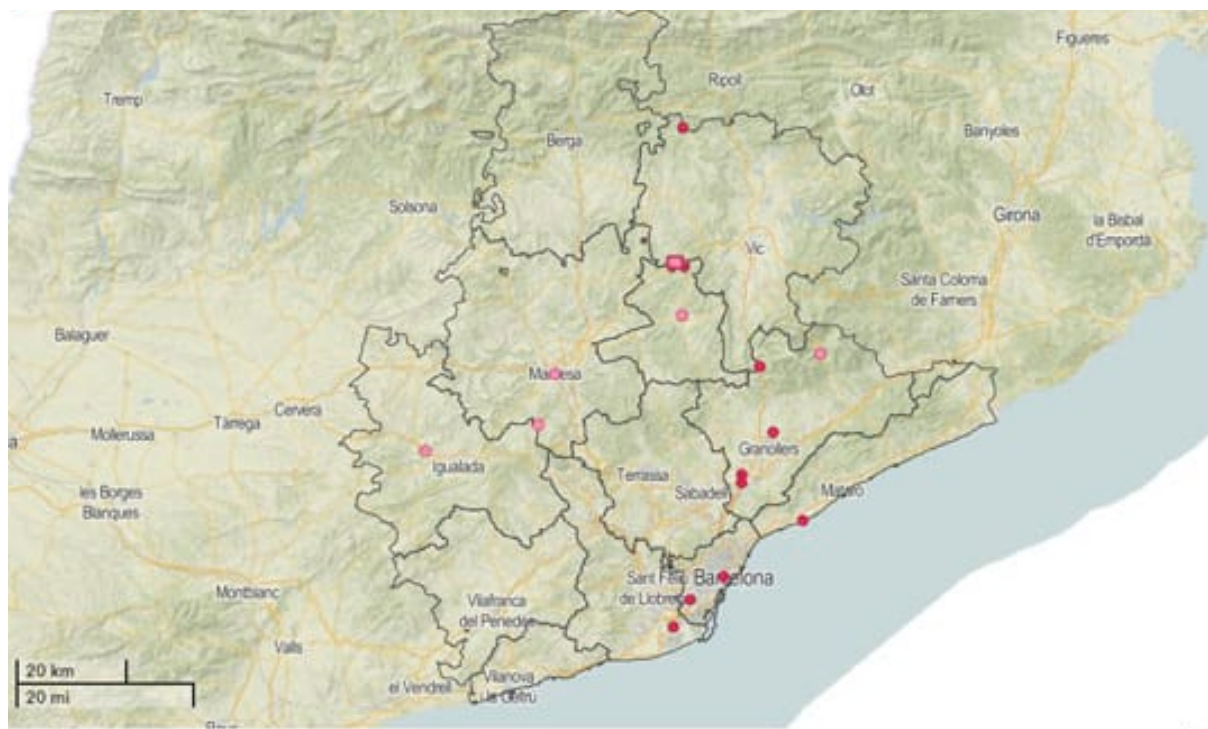

Figura 3. Xarxa d'equipaments agroalimentaris de la demarcació de Barcelona (obradors i petits escorxadors).

Font: Diputació de Barcelona. Projecte Smart Rural.

(<https://www.diba.cat/es/web/sala-de-premsa/-quinze-obradors-i-escorxadors-de-transformaci%C3%B3-a-groaliment%C3%A0ria-a-la-demarcaci%C3%B3-de-barcelona-son-equipaments-compartits>)

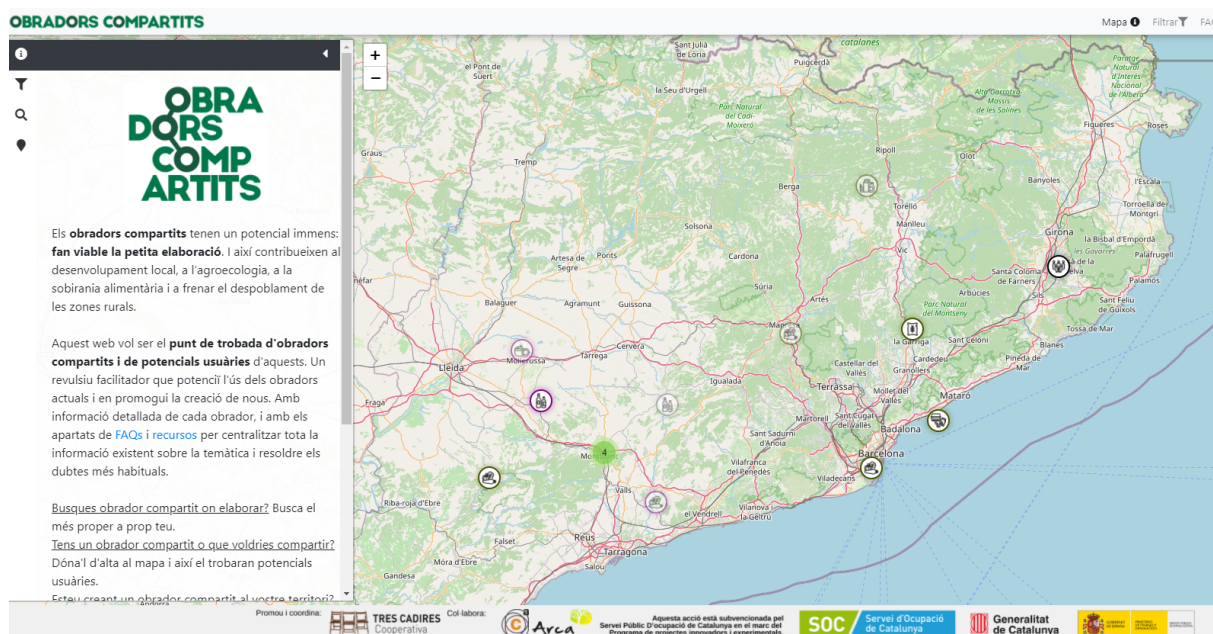

Figura 4. Obradors Compartits a Catalunya.

Font: Obradors Compartits. (<https://obradorscompartits.cat/?l=ca&lat=41.74263&lon=1.62323&zoom=9>)

L'impuls per l'enfortiment dels obradors compartits va ser considerat essencial pel grup de treball per posar en valor el territori metropolità com espai transformador en valors de veïnatge i de suport mutu. En aquest sentit, varen aportar elements per contribuir a la seva organització i desplegament en el territori tot atenent a atributs com:

- **Prioritzar els criteris ecològics i sostenibles** que també incloguin la lluita pel malbaratament i adoptin criteris d'emergència climàtica per reduir les emissions de GEI i apostin per la diversificació productiva com a element de negoci.
- **Compartir l'elaboració i la comercialització dels aliments en formats col·laboratius** o sota distintius propis i singulars (segons característiques socials, culturals, geogràfiques).
- **Establir punts de venda i de trobada** per informar als consumidors i per millorar-ne el procés de transformació.
- **Escurçar les cadenes agroalimentàries**, desintermediant el procés per, de manera deliberativa, apropar-se a preus més justos.
- **Aplaudir una inversió pública en espais d'obrador col·lectiu** en tant que gestors públics dels aliments i construir col·laboracions amb salut (prevenció), educació (coneixements, habilitats i valors orientats a l'alimentació sostenible), cultura (tradició, sabers, coneixements populars).
- **Recuperar espais abandonats/anul·lats pel model agroindustrial** per petits i desconnectats. Incloure equipaments i xarxes existents (cooperatives, entitats, associacions).

L'administració pública (nacional, provincial, metropolitana, comarcal i local) des de fa temps que, de manera descoordinada, aposta per potenciar la producció, la transformació i la comercialització directa dels productes agraris locals. Sigui via suport a través de subvencions directes, sigui tot finançant projectes d'equipaments agroalimentaris per a la manipulació i elaboració i la venda directa, sigui amb accions de comunicació i divulgació dels productes locals, sigui tot proposant rutes i visites per conèixer la qualitat i la singularitat, sigui vinculant productors i restauració col·lectiva o privada, tots identifiquen els obradors com un potencial estratègic encara per explotar, coordinar i enfortir.

3.3. Circuits curts de comercialització. Com organitzar la logística agroalimentària?

Els circuits curts de comercialització busquen reduir el nombre d'intermediaris de la cadena de valor agroalimentària i al mateix temps pretenen donar resposta a les necessitats dels petits productors agroalimentaris. Conformen un ampli ventall de formes d'intercanvi i distribució agroalimentària que tenen en comú l'objectiu de reforçar acords entre productors i consumidors (Binimelis i Descombes, 2011). Han existit sempre però des de fa algunes dècades aquestes diferents i variades formes de venda estan agafant força arreu. Ara, **a més de la proximitat i la desintermediació, s'hi afegixen d'altres variables com l'àmbit geogràfic, els aspectes socioecològics i els nous models relacionals entre els agents de la cadena agroalimentària** (PEMB, 2018). La presa de consciència de la societat respecte el territori i el producte local i a una major predisposició per la cultura i els hàbits alimentaris a l'hora de decidir els criteris de compra i de consum també s'han incorporat al debat. De manera que han despertat l'interès dels planificadors urbans per integrar l'agricultura local en l'ordenació de l'espai urbà.

Els circuits curts de comercialització s'han convertit en expressions pràctiques d'aquestes formes d'integració que l'administració dona suport a pràcticament tot Europa (Aubry i Chiffolleau, 2009). **Són iniciatives orientades a revaloritzar i adaptar competències i habilitats als models de producció tradicionals** que busquen desdibuixar, i oferir alternatives, al domini del sistema agroalimentari convencional controlat per les grans empreses de subministrament, transformació i comercialització agroalimentàries generadores d'impactes socials i ambientals negatius. La majoria de les seves diverses experiències sobretot en espais urbans¹⁴ i periurbans (botigues, cooperatives de consumidors, grups de consum, punts de venda col·lectius, cistelles, venda directa en mercats, etc.) si bé emergeixen de manera aïllada, són vistes com a moviment social de canvi per posar en valor els patrons de producció tradicionals i considerar el rol i la pluralitat d'agents del territori.

A escala regional europea s'han materialitzat experiències de logística dels aliments. La majoria són plataformes que emmagatzemen i comercialitzen la producció ecològica procedent de petits productors amb l'objectiu de millorar la seva competitivitat. Algunes també transformen i elaboren productes agroalimentaris, d'altres promouen acords amb la restauració privada o col·lectiva (menjadors escolars) (Ajuntament de Barcelona, 2017). A Catalunya, hi ha poques iniciatives que actuen de central de compres amb l'objectiu d'elaborar producte per menjadors escolars, poques fan només la distribució dels productes per tot el territori català o bé gestionen la distribució en la darrera milla. Van creixent en número i al mateix temps es diversifiquen oferint serveis a la ciutadania (visites i concursos). **Les diferents iniciatives sobre logística dels aliments s'han implantat tant en espai rural com a ciutat i demostren la importància del treball col·lectiu entre diferents agents del territori creant comunitat.**

¹⁴ A Regne Unit i França les polítiques agrícoles varen revitalitzar les cadenes curtes de subministrament a zones rurals com a forma de mantenir el teixit rural
<https://www.resolis.org/observatoire?page=14&perpage=10&actions=distribution-commercialisation&domaine=agriculture,alimentation>

A nivell operatiu els consumidors han jugat un paper conductor amb l'agricultura local. Durant les dues dècades del segle XXI s'ha pogut comprovar la creixent demanda d'aliments de proximitat i paral·lelament s'han anat reorganitzant noves lògiques d'intercanvi i diversificant les formes clàssiques de venda amb un intent de canviar la correlació de forces del poder de la cadena de valor (Francés, 2017). Darrerament però, la logística i la distribució dels productes agroalimentaris a les ciutats s'està convertint en una temàtica central per abordar sistemes alimentaris sostenibles de manera integral. En aquesta mateixa línia també ha crescut el nombre de projectes emparats per programes de recerca amb col·laboració amb centres d'investigació que centren l'anàlisi en els canals de distribució curta, l'optimització de la mobilitat sostenible i les xarxes agroalimentàries alternatives per aconseguir millors rendiments socioecològics (Carasso, 2021)¹⁵.

En efecte, **les cadenes de subministrament curtes experimenten un ressorgiment en nombre i en diversificació** (Francés, 2018), **sobretot en les ciutats i àrees periurbanes on determinades produccions com l'horticultura, l'arboricultura o la jardineria són principals**. Presenten una àmplia gamma d'accions que van des de l'ús de tecnologia (digitalització de les vendes, plataformes i sistemes de traçabilitat) fins a mode de supervivència veïnal en contextos de crisi. Es persegueix l'impuls de les relacions socials i professionals per l'aplicació de polítiques de suport públic en clau col·lectiva (compra pública, restauració col·lectiva, etc.). L'objectiu central és la millora de la remuneració del productor, la promoció del consum de proximitat i reforçar el posicionament agroalimentari català¹⁶.

Des de la Taula d'Agricultura per tractar aquesta temàtica es va donar veu a una iniciativa de l'organització professional agrària de la Unió de Pagesos i l'Ajuntament de Barcelona que rep el nom de Terra Pagesa-Centre d'Intercanvi Agroalimentari de Proximitat (CIAP). Es tracta d'un centre logístic destinat a canals minoristes de la ciutat que posa l'èmfasi en el comerç dels productes pròxims i de temporada. Gisela Varias, d'Unió de Pagesos i promotor del projecte i Lidón Martrat, de l'Ajuntament de Barcelona, coordinadora operativa de la Capitalitat Mundial de l'Alimentació Sostenible, durant la sessió de la ponència en varen descriure els elements més rellevants d'aquesta nova plataforma. Entre les seves bondats destaca una definició comuna de circuits curts de comercialització que inclou també una dimensió ambiental que vetlla per a l'emergència climàtica i amplifica la seva vessant social amb la interacció i visibilitat d'actors i activitats, societat i territori.

Durant les dinàmiques de debat de la Taula varen sobresortir dues característiques que entraven en joc a l'hora de definir els circuits curts i que són: la capacitat de redistribuir el valor al llarg de la cadena alimentària i el grau de coneixença directa entre els seus actors. Ambdues estan supeditades a les diferents tipologies de distribució existents i complementàries: mercats municipals, mercats de pagès, models descentralitzats que potencien la logística de la darrera milla, un model intermedi que simplifiqui la venda a minoristes dins l'àmbit metropolità, etc. En aquest sentit, la pluralitat de models de

¹⁵ Convocatòria de projectes *Del campo a la despensa* de la Fundació Carasso.
<https://www.fondationcarasso.org/es/la-fundacion/proyectos-2021/>

¹⁶ 10 projectes transformadors inclosos en el Pla de reactivació econòmica i protecció social (Generalitat de Catalunya, 2020).
<https://govern.cat/govern/docs/2020/07/27/14/09/efa048a0-e85e-418c-9be1-dbe55836fcae.pdf>

comercialització enriqueix, atrau consumidors i s'obre a aixoplugar funcions de trobada de productors, emmagatzematge, refrigeració, repartiment col·lectiu emprant tecnologia per vetllar per la traçabilitat i la transparència. Terra Pagesa-CIAP es defineix com un equipament, *un espai de suport als circuits curts de comercialització al servei dels productors i dels comerciants per millorar l'oferta complementària de productes de proximitat i ecològics, per afavorir major igualtat amb les grans superfícies i consegüentment reequilibrar el poder de les baules de la cadena agroalimentària* (PEMB, 2018).

En el debat de la Taula hi va haver acord unànime que la intermediació havia de ser mínima tenint en compte que els esquemes de verticalització de les grans cadenes de supermercats (que integren la distribució i la logística), també estan adoptant aquest mateix criteri que, a més de no derivar en millors beneficis per als productors, pot acabar distorsionant un concepte de venda ben arrelat. En aquest sentit, es perfila com oportunitat una major interacció entre productor i consumidor per garantir una major informació sobre l'origen i la composició dels productes que es comercialitzen. Conèixer de la mà del productor el cicle productiu dels aliments així com la formació del preu final, és un repte del sistema alimentari que persegueix la transversalitat i la transparència.

Entre els elements que s'albiren essencials pel desenvolupament dels circuits curts de distribució alimentària durant el debat de la Taula es va assenyalar la **urgència d'articular canvis culturals que incloguin accions de sensibilització i difusió de l'alimentació saludable, suficient i sostenible**. Les estratègies persegueixen la flexibilització de les dinàmiques laborals, disposar de temps i retornar a la cuina com espai de trobada familiar i de reconeixement dels aliments com a valor social; i es basen en considerar prioritaris criteris com:

- la presa de **consciència dels quilòmetres que fan els aliments** a escala global,
- la importància **d'insistir en la diversitat alimentària** atenent el producte local (fresc, pròxim i de temporada), i
- la **reorganització del treball** a mig i llarg termini (teletreball, desplaçaments menors, reducció de la jornada de treball, compra en línia).

En aquest context, es valorava **el rol de suport de l'administració pública** com a crucial amb la finalitat de millorar l'eficiència de la distribució (productor-minorista-consumidor), a més de legitimar les iniciatives i projectes que incloguin actors de la cadena agroalimentària. També a l'hora de facilitar accions col·lectives que prioritzin la distribució i la logística en canals curts i plataformes de comercialització, fomentar aliances i compartir amb els actors de la cadena èxits, fracassos i plans de futur.

El debat obert al voltant de la complementarietat i la convivència de models de comercialització plurals va ser un dels més rics de la Taula. Buscava discutir sobre les diferents experiències existents:

- **Terra Pagesa-CIAP**: aglutinar productes i productors que individualment tenen difícil acostar el producte a la ciutat de Barcelona i per agrupar el mercat minorista de proximitat (mercats municipals, grups de consum, botigues d'alimentació, etc.)
- **Models de concentració de producte disseminat** per articular la logística i organitzar la seva distribució de manera col·lectiva, complementària. Durant l'emergència sanitària de la Covid-19 s'han desenvolupat un munt de projectes.¹⁷

¹⁷ Exemples com Mercat Arrels (www.mercatarrels.cat) o productorscat.cat (<https://productorscat.cat/>).

- **Models descentralitzats de venda directa** que reuneixen productors per vendre el seu producte de manera individual en mercats, fires, supermercats cooperatius o lligat a esdeveniments culturals, gastronòmics o lúdics¹⁸.

Entremig però hi ha d'altres experiències reeixides que escurcen la cadena entre productor i consumidor i prenen formes diverses com les cooperatives de consumidors, la restauració col·lectiva o bé múltiples formes de venda directa (a domicili, al mercat, a grups de consum, en cistelles, etc.). Totes tenen en comú que aglutinen un munt d'agents del territori, entitats, associacions públiques i privades i institucions, sovint organitzades en xarxes a través dels seus canals de comunicació i difusió; i que vetllen per la salvaguarda de l'abastament agroalimentari proper, sa i just. El territori metropolità conforma un espai de nombrosos distintius que acrediten i avalen la producció agrària de proximitat (AMB, 2018).

Figura 5. Principals valors del CIAP - Centre d'Intercanvi Agroalimentari de Proximitat.

Font: CIAP - Unió de Pagesos. (<https://ciap.uniopagesos.cat/>)

Per assolir una distribució i logística agroalimentària sostenible queda molt per fer. Fan falta propostes madures, participatives i de consens per reduir la mobilitat dels aliments (d'entrada i de sortida) i trobar l'encaix amb les demandes dels consumidors cada vegada més informats i sensibilitzats per qüestions com la salut, la proximitat, la temporalitat dels aliments, etc. La creixent amalgama de formes i tipologies formals i informals de venda directa augura confiança i atorga sentit a una estratègia de circuits curts més plural en valors col·lectius, multicanal (simultàniament i complementàriament) i eficient en la reducció de pèrdues i petjada ecològica.

¹⁸ Més de la meitat de les vendes de productes agraris metropolitans s'efectuen directament a peu de finca, una part important va a mercats no sedentaris i a fires, seguit de la restauració (AMB, 2018)

3.4. Comerç verd. Podem reconèixer i identificar l'origen dels aliments?

El comerç minorista, a més de generar treball i cohesionar els barris, continua presentant un fort dinamisme dins les ciutats. **Els mercats i el comerç tradicional, com a màximes expressions d'entorns alimentaris amb una tradició arrelada, des de fa dècades pateixen canvis motivats per l'aparició i generalització de centres comercials i de superfícies especialitzades.**

Amb la mirada posada en el futur s'albiren reptes significatius: a) atendre i millorar la mobilitat, tant de recepció de mercaderies com de venda als consumidors; b) optimitzar la seva logística i distribució o; c) atendre els canvis que comportaran la introducció de millores per fer front als nous hàbits alimentaris. En termes de quotidianitat alimentària actual s'instal·len i es reforcen criteris com la proximitat, la qualitat, la temporada i la diversitat i s'observen innovacions en les formes i en la introducció de valors culturals i ambientals que cal aplaudir.

En aquesta línia, **la iniciativa dels Comerços Verds cerca identificar i promocionar els comerços amb oferta de productes pròxims i/o ecològics.** És un dels projectes que prové de la ideació compartida entre l'Institut Municipal de Mercats de Barcelona, la Federació de Mercats Municipals que agrupa a les entitats de comerciants dels mercats municipals de la ciutat i el Comissionat d'Economia Social i Solidària i Política Alimentària de l'Ajuntament de Barcelona. Conformava una acció organitzativa innovadora i transformadora que busca la cohesió social dels barris (dimensió social), la reducció d'envasos (dimensió ambiental), la incorporació del consum responsable en els establiments comercials (dimensió cultural). Després d'un període de prova pilot a distints mercats municipals de la ciutat proposa la seva replicació a diverses ciutats de Catalunya i de fora¹⁹ amb la intenció de difondre les bondats i els beneficis del projecte que es concentra en el producte fresc, ecològic, proper i de temporada. D'aquesta manera, n'obtenen la qualificació els establiments alimentaris minoristes que reuneixin criteris relacionats amb l'alimentació sostenible: producció d'origen català, producció certificada pel Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE) i producte directe de pagès o de llotja.

El *Comerç Verd – Comerç +Sostenible* enforteix experiències anteriors com la *Xarxa Catalana de Comerços Respectuosos amb el Medi Ambient* i està dinamitzada per xarxes existents (gremis, mercats, associacions i administració pública) per establir vincles més estrets de col·laboració i d'acció alimentària. La campanya de "Comerços verds, prescriptors de l'alimentació sostenible als mercats municipals de Barcelona" un dels nombrosos programes de la ciutat per la Capitalitat Mundial de l'Alimentació Sostenible, va ser exposada durant la primera jornada de la Taula d'Agricultura per Oscar Martín, cap d'innovació i projectes de l'Institut Municipal de Mercats de Barcelona i per Marina Barroso, tècnica del Comissionat d'Economia Social i Solidària i Política Alimentària de l'Ajuntament de Barcelona. El seu objectiu és oferir un distintiu als establiments adherits amb la intenció

¹⁹ Al País Valencià es promou el segell "Molt de gust" per emparar 18 figures (IGP, DO i produccions ecològiques, per prestigiar i difondre la identitat i la visibilitat dels productes locals. Argensola a la comarca de l'Anoia, l'any 2017 havia desenvolupat un projecte semblant i amb el mateix nom, per posar en valor els productes locals.

de visibilitzar la seva oferta a la ciutadania, a més de tenir accés a l'assessorament i acompanyament per a la identificació dels productes locals.

Les tendències de compra d'aliments s'estan renovant i es continua detectant una dualitat clara, per una banda, creixen les compres al supermercat (extensa oferta, amplitud d'horaris, facilitat formes de compra però amb missatges confosos, aliments quilomètrics i envasats) i per l'altra, el comerç local (aliments a granel, informació directa de la traçabilitat i nutricional, preparació de producte, identificar el productor, minimització de residus) que, malgrat les campanyes de promoció públiques, li costa surar. No obstant això, **s'observa per part de la ciutadania una major responsabilitat tant en la cura en l'adquisició d'aliments frescos com en l'eficiència dels recursos i del medi**. La societat cada cop demana més productes ecològics i té en compte la proximitat dels productes que demana i consumeix. A qualsevol ciutat mediterrània les botigues d'aliments, regentades per agents privats, contribueixen a la vida social i al dinamisme dels barris, no obstant, requereixen de suports d'acció pública, de suport i assessorament per gestionar els espais i les polítiques alimentàries.

Del debat sobresurt el degoteig constant del comerç tradicional als barris i l'expansió sense fre de les distribuïdores comercials que si bé s'adapten al format de supermercat de barri (anteriorment ja s'havien introduït dins els mercats), en la majoria dels casos, es substitueixen per botigues franquiciades, o per establiments alimentaris regentats per estrangers (és coneguts com a "pakis"). Es subratllen com a elements positius del comerç tradicional:

- L'elevada **fidelització de la clientela del barri** (formes de confiança).
- La **proximitat de l'entorn agrari immediat** (conegut).
- L'**àmbit relacional entre comerciant i consumidor** tan allunyat de la relació venedor-client de les grans superfícies.
- La informació i orientació de la **traçabilitat dels aliments i l'origen del producte**.
- La possibilitat de **generar ocupació** al barri.
- L'**oportunitat de crear comunitat**.
- La contribució en termes de **minimitzar la mobilitat del consum** (i no pas dels productes), **anar a comprar a peu**.
- L'acceptació de la seva **diversificació formal** (botigues de grups de consum o de cooperatives de productors i consumidors, etc.), i la probabilitat d'articular models híbrids (productor-comerciant-associació-restauració-col·lectius públics o privats).
- La **persistència sobretot en períodes de crisi econòmica** (resiliència).
- Elevada **capacitat d'emmotllar-se als canvis dels models de consum**.

Els participants de la Taula raonen que **la iniciativa Comerços Verds emfatitza el producte del comerç local i posa en relleu el rol del comerciant, de manera que el consumidor decideix deixar-se orientar per una persona de confiança que coneix els productes, els productors i està alerta de les demandes dels seus clients. Mentrestant el comerciant voldria de l'administració assessorament, acompanyament i reforç en les accions estratègiques lligades a la logística**. Conscients que la proximitat conté valors intangibles de caire social, de viabilitat econòmica i de dimensió ambiental que encareixen el producte final (el consumidor n'és coneixedor) s'exposa que seria interessant acompanyar la iniciativa dels Comerços Verds amb campanyes de promoció per enfortir i dinamitzar el comerç local i de barri i, en definitiva, reforçant el comerciant com a figura essencial per impulsar la venda de productes frescos, de proximitat i ecològics.

Figura 5. Dossier informatiu del projecte Comerços Verds.

Font: Mercats de Barcelona. (<https://ajuntament.barcelona.cat/mercats/ca/content/comerc-verd>)

D'altra banda, també s'apunta que **les polítiques alimentàries urbanes poden transformar el paisatge alimentari d'un barri**, bé regulant l'ocupació de l'espai públic (mercats de pagès, fires, foodtrucks), bé redirigint el subministrament d'aliments, bé reorganitzant una xarxa de transport públic (més parades i freqüència a prop dels establiments comercials), bé neutralitzant el poder de l'estètica dels productes (exagerada visió superficial dels aliments a través dels mitjans de comunicació). El seu objectiu és tenir cura de l'entorn alimentari a través d'accions col·lectives que atenguin als comerciants i les seves necessitats per atraure consumidors i aconseguir la seva complicitat i compromís.

4. PROPOSTES I RECOMANACIONS GENERALS

4.1. Propostes HORTS URBANS

1. **Ampliar la superfície destinada a espai hortícola dins de les ciutats** a través dels programes i projectes existents o de nova creació (incloure jardins i espais públics, aprofitar cobertes vegetals d'edificis públics, promoure horts en coberta, etc.), facilitant la col·laboració público-privada, creant oficines tècniques de l'hort com a espais d'acompanyament.
2. **Incentivar la demanda social** per augmentar la població dedicada als horts urbans i de tècnics pel seu assessorament (educació ambiental, facilitadors de comunitats, activar el voluntariat, establir lligams amb les escoles agràries per millorar els nivells formatius i difondre pràctiques (assajos, espais d'aprenentatge, etc.).
3. **Apostar per la informació i la comunicació com a eines per apropar els horts a la ciutadania**, millorar l'educació agrària i alimentària, dels espais d'experimentació, aprenentatge i valors per a la sostenibilitat. Entre propostes es destaca: compilar la informació existent en el marc de les estratègies municipals d'agricultura urbana, introduir iniciatives de promoció d'aliments saludables a les escoles que incloguin activitats diverses (visites, jornades pràctiques i obertes a la ciutadania), vincular l'activitat amb l'horta professional per rebre assessorament i buscar la interacció entre productors i consumidors.

4.2. Propostes OBRADORS COMPARTITS

1. **Es tracta de projectes fins ara incipients i petits; i caldria intentar escalar-los i connectar-los.** Incorporant aspectes com la formació o la dinamització i l'assessorament (econòmic i logístic) des de l'administració.
2. És molt important apostar pel **caràcter col·lectiu i cooperatiu**, així com pel **foment de l'emprenedoria i l'autoocupació**, en la línia de les experiències i els valors de l'**Economia Social i Solidària**.
3. **Impliquen una sèrie de canvis culturals**, com per exemple: en la producció perquè tinguin més en compte els aspectes relacionats amb la transformació i comercialització; en el consumidor final pel que fa als seus hàbits alimentaris; en la compra pública perquè aposti per aquestes opcions; en la recerca de clients col·lectius (menjadors, cooperatives de consum, restauració...); etc.
4. **S'ha de generar una governança dels projectes que pugui integrar els actors de les diferents baules i l'administració pública.** En particular, en el cas de les administracions, és important apostar per mecanismes de cooperació que permetin sumar recursos i generar xarxes. Resulta important poder estudiar amb més profunditat quants obradors podrien tenir sentit al territori metropolità i on seria millor ubicar-los atenent diversos criteris (diversitat de productes, diferents tipologies de titularitat i gestió, etc.).

4.3. Propostes CIRCUITS CURTS DE COMERCIALITZACIÓ

1. **La millora de la coordinació entre les diverses administracions en les diverses accions que desenvolupen:** la promoció del consum de producte de circuit curt i la difusió de les iniciatives existents; el suport econòmic puntual per a la incubació i posada en marxa de projectes; l'adaptació dels marcs reguladors per impulsar aquests tipus de circuits (per exemple a través de la Llei de la Cadena Alimentària); les accions per a

millorar la traçabilitat dels productes que es comercialitzin (p.ex. mesures de disciplina respecte a la inspecció i control de l'etiquetatge); etc. De la sinergia poden emergir elements positius, augmentar la percepció ciutadana i obtenir un major impacte tot i destinar menys recursos que en la situació actual de descoordinació en que cada administració "va a la seva".

2. La **creació d'aliances de diversos tipus d'agents** (administracions, empreses, centres de R+D+i, entitats socials, mitjans de comunicació, etc.) per a la promoció i difusió dels valors i iniciatives relacionats amb els circuits curts.
3. La **generació i difusió d'estudis i estadístiques** respecte a costos/beneficis en tota la cadena alimentària.

4.4. Propostes COMERÇOS VERDS

1. **Consolidar el comerç local com a peça estratègica** del sistema agroalimentari per legitimar les polítiques públiques. Crear aliances entre comerciants, productors, restauració, etc. Reorganitzar mercats de pagès i la pagesia dins els mercats.
2. **Activar una estructura estable de comerços locals als barris i ciutats.** Accés a l'alimentació per reduir desigualtats socials. Minimitzar la mobilitat dels productes i dels productors. El comerç local com a eina per fer barri.
3. **Connectar la identificació dels productes amb campanyes de sensibilització** pels circuits curts, els hàbits alimentaris i la reducció del malbaratament alimentari. Unicitat de criteris per evitar confusions amb un sistema de control i seguiment. Accions coordinades entre les baules del sistema alimentari.
4. **Fomentar un model de distribució sostenible** paral·lel a l'estàndard que incentivi l'alimentació saludable i sostenible. Apostar per un pla per a la nova cultura de l'alimentació. Potenciar la compra pública. Acostar-se a l'autoorganització entre productors i consumidors.

4.5. Recomanacions generals

1. Remarcant el valor estratègic i multifuncional dels productes i productors agrourbans i dels espais metropolitans per tal d'aconseguir **una major protecció legal, econòmica i social de l'activitat agrícola.**
2. **Articular propostes que contribueixin a l'augmentar l'activitat agrària** amb un doble propòsit: contribuir al benestar social, ambiental i econòmic de la metròpoli i garantir la capacitat productiva en cas d'incerteses ocasionals inesperades (emergència sanitària, crisi del transport, incerteses en les produccions, riscos derivats de l'emergència climàtica, etc.).
3. **Afavorir que es puguin disposar dels recursos necessaris per tirar endavant l'activitat agrícola** (recursos de personal, econòmics, de temps, sòls amb condicions aptes pel conreu, cobertura de suport social i econòmic, la disponibilitat d'aigua de qualitat...) i **que es redueixen les trabes que hi puguin haver** (facilitar el compliment de la normativa higiènic-sanitària o urbanística, desconfiança del sector, dinàmiques laborals, cultura alimentària...).
4. **Augmentar la informació disponible sobre les propostes de producció i elaboració d'aliments que hi ha** arreu i la difusió dels projectes en marxa en el propi territori, per tal d'augmentar el reconeixement i la visibilització de l'agricultura des de diferents dimensions i funcions.

5. **Apostar per la proximitat** (escurçar les cadenes agroalimentàries, desintermediant el procés, augmentant el vincle entre comerciant i consumidor, disminuint la mobilitat dels aliments i facilitant la seva traçabilitat, etc.).
6. **Utilitzar les xarxes i plataformes existents** com a eines per la comunicació interna i externa, i de formació (sistemes de producció i criteris agroecològics).
7. **Potenciar estratègies col·lectives i d'enfocament del bé comú** i la creació de comunitat (formats col·laboratius d'elaboració i comercialització, valors de veïnatge i de suport mutu, , etc.) I enfortir vincles entre agents, infraestructures i projectes per millorar la coordinació.
8. **Millorar l'encaix i coordinació d'estratègies i polítiques alimentàries entre les diferents administracions.** I entre polítiques sectorials diferents (visió transversal en temes de educació, salut, cultura, desigualtats, associacionisme, etc.).
9. **Compartir coneixements** (iniciatives, experiències, idees, programes, plans i polítiques) entre els diferents actors de les baules del sistema alimentari amb la intenció de cocrear projectes. I per tal de fer avançar el debat i la pràctica dels plantejaments més nous (obradors compartits, fórmules alternatives de comercialització i logística alimentària...).
10. **Crear aliances entre agents del territori** per accelerar la **investigació participativa i interactiva** i per enriquir el discurs a través d'una **mirada al conjunt de la cadena alimentària**.

ANNEXES

a1. Descripció del procediment seguit a les sessions

Sessió inaugural de la Taula d'agricultura metropolitana: AGRICULTURA I SISTEMA ALIMENTARI.
1 de juliol - 16.30h a 18.30h – Sessió de ponències
Nombre total de participants: 30
Objectius generals: • Contribuir a una conceptualització més àmplia i complexa del sistema alimentari (visió “del camp al plat”, “nova cultura del territori”, incorporació de la governança i el coneixement com a elements clau per entendre i incidir en els sistemes alimentaris, etc.). • Mostrar alguns dels projectes que s'estan realitzant o es volen impulsar al respecte. • Exposar els reptes principals que enfronten les iniciatives en qüestió i factors d'èxit. • Reflexionar sobre si les experiències i/o plantejaments explicats pels ponents serien extrapolables a altres municipis i/o sectors de l'àrea metropolitana de Barcelona.
Ordre del dia: 16:30h. Benvinguda institucional i breu introducció de la Taula [Víctor Ténez] 16:35h. Contextualització pràctica de la Taula [Sigrid Muñiz] 16:40h. Relatoria i ponències [Anna Roca] 16:40-16:45h. Presentació marc 16:45-17:05h. Producció agrícola als espais metropolitans. L'agricultura urbana (horts) i el seu potencial productiu i de canvi de model alimentari. • “<i>L'on/qui/com de l'agricultura metropolitana a Barcelona</i>”. MIREIA ABRIL. Departament de Mans al Verd – Agricultura Urbana. Ajuntament de Barcelona. • “<i>L'hort comunitari de Pla i Armengol</i>”. LLUÍS ARIAS I JOSÉ Mª FERNÁNDEZ. Membres de la Comissió Tècnica. • “<i>La recuperació de 12 varietats locals de tomàquets al Vallès Oriental</i>”. CARME GARRIDO. Consell Comarcal del Vallès Oriental. Productes de la Terra. 17:05-17:20h. Elaboració i transformació de productes agrícoles. Els obradors compartits com a impuls socioeconòmic de l'activitat agrícola i del producte local. • “<i>L'obrador compartit de Tagamanent</i>”. IGNASI MARTÍNEZ. Alcalde de l'ajuntament de Tagamanent. • “<i>Fent menjar agroecològic per a les escoles</i>”. ALEJANDRO GÚZMAN. Fundador d'Ecocentral. 17:20-17:35h. Circuits curts de comercialització i distribució. Potencialitats i reptes a nivell metropolità del Centre d'Intercanvi Agroalimentari de Proximitat (CIAP). • “<i>Projecte Terra Pagesa – CIAP: foment del circuits curts de comercialització i distribució de producte local i de temporada</i>”. GISELA VARIAS. Cap de projecte. Unió de Pagesos. LIDÓN MARTRAT. Coordinadora Capitalitat Mundial de l'Alimentació Sostenible i Polítiques Alimentàries Urbanes. Ajuntament de Barcelona. 17:35-17:50h. Disponibilitat de productes ecològics i de proximitat. Els Comerços Verds i com s'incorporen els comerciants en un sistema alimentari sostenible. • “<i>Comerços verds: prescriptors de l'alimentació Sostenible (als mercats municipals de BCN)</i>”. OSCAR MARTÍN. Cap d'Innovació i Projectes. Institut Municipal de Mercats de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. MARINA BARROSO. Tècnica de polítiques alimentàries i projecte “Barcelona, Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible 2021”. Pla estratègic Metropolità/Ajuntament de Barcelona. 18:00-18:30h. Tancament i torn obert de preguntes [Sigrid Muñiz]

Sessió de treball 1 - GRUP AGRICULTURA URBANA (HORTS)
15 de juliol - 16.30h a 18.30h
Nombre total de participants: 6
Objectius generals: ● Recollir i compartir informació sobre problemes pràctics reals en la que es troben les persones que promouen l'agricultura urbana ● Reflexionar sobre quina és la millor manera d'acompanyar i dinamitzar aquests processos (i com ens podem ajudar uns als altres) ● Valorar el paper de l'agricultura urbana en el context general de sobirania alimentària i emergència climàtica
Ordre del dia: 16:40-17:10h. Reptes i problemes pràctics a l'hora d'impulsar l'agricultura urbana. ● Exercici 1: Realització d'una enquesta breu i d'un debat-reflexió conjunt per a: a) detectar mancances, reptes, problemes amb els que es troben els participants en el seu àmbit d'actuació, b) completar i/o validar el diagnòstic i informació aportada en la sessió de ponències i c) començar a escalfar motors i trencar el gel. 17:10-17:55h. L'agricultura urbana en el context de la sobirania alimentària i l'emergència climàtica. ● Exercici 2: Realització del Baròmetre de valors per a: a) detectar el grau de consens o conflicte sobre quin és l'enfocament que cal donar a la promoció de l'agricultura urbana, b) ubicar aquest tema en el context general i del sistema agroalimentari i c) preveure problemàtiques futures. 17:55-18:10h. Acompanyament i dinamització en la promoció de l'agricultura urbana. ● Exercici 3: Realització d'un joc de rol per a: a) posar-nos en situació i recrear problemàtiques reals, b) incentivar la imaginació i generació de propostes, c) detectar fórmules/mecanismes de promoció i acompanyament existents i altres de potencials, i d) crear un ambient distès i de complicitat.

Sessió de treball 1 - GRUP CIAP- TERRA PAGESA
15 de juliol - 16.30h a 18.30h
Nombre total de participants: 6
Objectius generals: • Visibilitzar totes aquelles qüestions que cal tenir en compte quan s'impulsa un projecte de circuit curt de distribució. I detectar quins són els aspectes més conflictius. • Aprofundir en el debat entorn a la logística alimentària (localització/transport) i entorn a les condicions de participació en aquests projectes (perfil productors/minoristes). I valorar diferents opcions. • Introduir elements de reflexió que ajudin a flexibilitzar postures, generar idees noves i a ampliar el debat.
Ordre del dia: 16:40-17:00h. Elements que entren en joc en la definició dels circuits curts. • Exercici 1: Realització d'una enquesta breu i debat-reflexió posterior per a: a) definir quines qüestions estan implicades en la promoció d'una iniciativa de circuit curt, b) conèixer quins són els aspectes clau que determinen el tarannà del projecte i que caldria definir primer i c) completar la informació aportada en la sessió de ponències. 17:00-17:40h. Logística alimentària a debat. • Exercici 2: Realització d'un joc de rol per a: a) posar-nos en situació i recrear problemàtiques reals, b) incentivar la generació de propostes, i c) aprofundir, principalment, en el debat entorn a la logística alimentària a partir de diferents opcions i rols. 17:40-18:10h. La governança en els circuits curts a debat. • Exercici 3: Realització del Baròmetre de valors per a: a) detectar el grau de consens o conflicte sobre qui i com hauria de participar en aquestes iniciatives de circuits curts, b) introduir aspectes nous al debat (qüestions menys habituals) i c) preveure problemàtiques futures.

Sessió de treball 1 - GRUP OBRADORS COMPARTITS
15 de juliol - 16.30h a 18.30h
Nombre total de participants: 4
Objectius generals: • Engrescar als participants a impulsar iniciatives d'obradors compartits i detectar quins objectius es volen promoure i amb quins recursos es disposa. • Mostrar l'abundància i variabilitat d'experiències que existeixen arreu i començar a pensar quin tipus de propostes seria adequat impulsar a l'àrea metropolitana de BCN. • Identificar i debatre qüestions estratègiques que caldria treballar a nivell general en l'àmbit dels obradors compartits.
Ordre del dia: 16:40-17:00h. Objectius i recursos per a impulsar els obradors compartits. • Exercici 1: Realització d'una enquesta breu i debat posterior per a: a) conèixer quins beneficis dels obradors compartits es valoren més i s'haurien de convertir en el propòsit principal a l'hora de tirar endavant aquestes iniciatives, b) detectar quin tipus de recursos poden aportar els participants des de la seva posició/institució per a fer possible aquest objectiu i c) validar el diagnòstic aportat en la sessió de ponències. 17:00-17:40h. Propostes diverses en l'àmbit dels obradors compartits. • Exercici 2: Realització d'un joc de rol per a: a) recrear problemàtiques reals, b) incentivar la generació de propostes a partir d'opcions i rols diferents, i c) aprofundir en el debat sobre quin/s tipus d'obradors compartits poden ser més adequats en el context de l'àrea metropolitana de BCN. 17:40-18:10h. Aspectes estratègics generals en l'àmbit dels obradors compartits. • Exercici 3: Realització del Baròmetre de valors per a: a) detectar el grau de consens o conflicte en relació a diferents qüestions estratègiques que tenen a veure amb els obradors compartits, b) introduir aspectes nous al debat i c) preveure problemàtiques futures i d'abast general.

Sessió de treball 1 - GRUP COMERÇOS VERDS
15 de juliol - 16.30h a 18.30h
Nombre total de participants: 3
Objectius generals: • Visibilitzar i valoritzar el comerç local, i detectar quines necessitats tenen per tirar endavant el seu negoci. • Reflexionar i debatre sobre com millorar la implicació dels i les comerciants en l'impuls cap a l'alimentació sostenible. • Contextualitzar la iniciativa de "Comerços Verds" en l'àmbit de la comercialització alimentària i introduir nous elements de discussió.
Ordre del dia: 16:40-17:00h. Necessitats del comerç local i beneficis que ens aporta. • Exercici 1: Realització d'una enquesta breu i debat posterior per a: a) detectar quines necessitats solen tenir els i les petites comerciants locals per a mantenir la seva activitat, b) esbrinar quins beneficis perceben els participants en el fet que es mantingui el comerç local i c) completar la informació aportada en la sessió de ponències. 17:00-17:40h. Els i les comerciants com a baula d'un sistema alimentari sostenible. • Exercici 2: Realització d'un joc de rol per a: a) posar-nos en situació i incentivar la generació de propostes a partir de diferents opcions i rols, b) aprofundir en el debat sobre com el comerç local pot esdevenir un atractor cap a l'alimentació sostenible, i c) crear un ambient distès. 17:40-18:10h. Els "comerços verds" en el context de la comercialització alimentària. • Exercici 3: Realització del Baròmetre de valors per a: a) detectar el grau de consens o conflicte sobre la proposta dels comerços verd en relació a altres iniciatives de comercialització, b) introduir en el debat aspectes menys habituals i c) preveure problemàtiques futures.

Sessió de treball 2 ESTRUCTURA I OBJECTIUS METODOLÒGICS COMUNS A TOTS ELS GRUPS
22 de juliol - 16.30h a 18.30h
Nombre total de participants: Grup Horts (6), Grup CIAP (6), Grup Obradors (2), Grup Comerços Verds (2).
Objectius generals: • Presentar els principals resultats de la sessió de treball 1 i validar-los en el grup. • Elaborar propostes concretes entorn els principals “acords” de la sessió de treball 1. • Identificar els contextos, institucions i persones a les que cal fer arribar aquestes propostes (propers passos).
Ordre del dia: 16:40-16:55h. Presentació i validació de les principals conclusions de la sessió 1. • Exercici 1: Presentació dels resultats obtinguts en la sessió anterior per a: a) mostrar els resultats a mode de recordatori i, també, com a introducció a les persones “nouvingudes”, b) recollir comentaris, aclariments, dubtes dels participants en relació als resultats, i c) establir un punt de partida comú per seguir treballant i com una manera de començar a escalfar motors. 16:55-17:45h. Elaboració de propostes concretes entorn els principals acords. • Exercici 2: Realització de la dinàmica “seis sombreros para pensar” per a: a) pensar com resoldre els reptes identificats i/o materialitzar els objectius compartits, b) crear un espai de construcció col·lectiva de propostes, i c) propiciar el pensament complex/complet. 17:45-18:10h. Propers passos i impacte dels resultats de la Taula. • Exercici 3: Realització d’una taula d’identificació d’agents/nodes d’acció per a: a) detectar a qui i/o a on cal adreçar les propostes per a que puguin ser implementades, b) prendre consciència sobre les connexions i influència mútua entre agents i entre les diferents baules del sistema agroalimentari i c) visibilitzar alguns dels propers passos que es donaran en acabar les sessions de les Taules (2021) i mostrar la voluntat d’aquest espai de generar impacte social i institucional.

a2. Grup de treball horts urbans

Enfocament general entorn a la promoció dels horts urbans

En general, cal seguir reivindicant la importància de l'agricultura (com a baula fonamental del sistema agroalimentari i pel seu impacte territorial) i augmentar el seu pes polític.

Es diu que l'agricultura com a espai de producció té poc pes polític i això porta a que es destinin menys recursos en el seu manteniment i millora. Per guanyar en "status" se l'ha d'incorporar al sistema agroalimentari. Certament, ja s'han superat una sèrie de "clixés" sobre la pagesia, com que fer un hort era de pobres. Però, encara cal seguir reivindicant la seva importància, tant perquè tot el sistema agroalimentari depèn de la producció agrícola (és la primera baula de la cadena) com pel seu impacte territorial (la distribució i la comercialització no "ocupa" espai).

Cal diferenciar l'agricultura urbana professional dels horts urbans d'autoconsum: tenen realitats i afronten reptes diferents.

Queda clar que no és el mateix l'agricultura professional en zones urbanes que els horts d'autoconsum i que s'han de tractar de manera diferenciada. "És molt diferent la problemàtica dels horts dins de la ciutat que la problemàtica de la horticultura professional". Per exemple,

- En relació a la disponibilitat de sòl fèrtil, en la trama urbana sol ser un problema de disponibilitat de terrenys i de la qualitat del sòl (per exemple, contaminats per antigues fàbriques). "Al tanto on posem l'agricultura". I, a més, aquests terrenys els sol proporcionar l'administració (l'ajuntament busca sòls per fer horts).
- Mentre que en l'agricultura professional és una qüestió d'accés a la terra. Persones que volen llogar terrenys i no poden (per exemple, al municipi de Badalona la propietat del sòl no urbà està en poques mans i no el lloguen).

I es puntualitza que no sempre que es parla d'agricultura periurbana vol dir professional (tot i que a BCN sigui així); hi ha municipis (en la zona Llobregat i Besòs) en els que els horts d'autoconsum es troben en les àrees periurbanes de les ciutats.

I es recorda que els horts d'autoconsum en periurbà tenen problemes concrets diferents als que estan dins l'entramat construït. Per exemple, problemes de legalitat com els horts que estan a la llera del riu ("que tenen problemes, no d'incompatibilitat de l'ús del sòl, sinó de legalitat"). Com propietaris de sòl agrícola, que el quarteren i els lloguen als veïns (bastant freqüent). O empreses que terciaritzen l'espai i no lloguen les terres, sinó que ofereixen un servei (l'accés al sòl, formació, manteniment...) i "suposa una privatització de les bondats que anomenaven abans".

Malgrat la producció dels horts urbans és significativa i també la qualitat de les hortalisses que es cullen, el seu valor no és productiu, sinó social i ecosistèmic. La promoció dels horts urbans no té sentit orientar-la com a funció d'autoabastiment de les ciutats.

Els horts urbans no tenen valor des d'una visió purament productivista²⁰. “Fins i tot aquells que estan destinats a la producció –com el mític Brooklyn Grange²¹- el 50% dels seus ingressos venen de realitzar esdeveniments; els horts productius a la ciutat, des del punt de vista de costos de producció, no s'aguanten econòmicament”.

Hi ha acord sobre el fet que els horts urbans no s'han d'enfocar des de la funció d'autoabastiment de les ciutats, tot i que es reconeix que la producció és significativa i també la qualitat de les hortalisses. En aquest sentit, no es poden comparar/competir amb l'agricultura professional. “Per augmentar la producció agrícola el que s'hauria de fer primer és preservar els sòls fèrtils que tenim al voltant (Llobregat...)”. De fet, es posa l'exemple de Vancouver (pioners en el tema) per mostrar que l'estratègia d'agricultura urbana s'ha anat redirigint per no caure en un punt “lleugerament ridícul” de creure que el tema de l'alimentació es pot resoldre des de les ciutats. “Si ho calculéssim amb termes de “mollada”²² necessitaríem 1 milió i mig d'hectàrees per alimentar Barcelona”.

Perquè augmenti el reconeixement i visibilitat dels horts urbans cal posar en la balança tots els valors socials i ecosistèmics²³ que aporta, i fer-ho de manera rigorosa (més quantificació entorn a l'impacte social d'aquests horts).

Els horts urbans tenen valor principalment des del punt de vista social (en sentit ampli) i ecosistèmic. Hi ha un tema relacional, cívic, important; “per exemple, quan passeges per Copenhagen i veus que aquell veïnat està tramant a través de la instal·lació dels horts”. Els horts tenen una complexitat cultural (de poder sentir-se representat en les seves pròpies cultures), un valor relacional i dona serveis ecosistèmics.

Més enllà dels valors més coneguts dels horts urbans (augment biodiversitat, regulació microclimàtica, beneficis terapèutics, educació ambiental, oportunitat comunitària...), cal reconèixer:

- Els horts urbans poden complementar l'alimentació de determinades famílies.
- La proliferació d'horts a les zones urbanes ajuda a apropar el vincle rural-urbà, a millorar l'educació alimentària, a valorar més la producció agrícola professional de proximitat i com a espai d'experimentació (formes de produir, varietats locals...).

Per a fer possible la seva viabilitat, és fonamental posar el focus en: 1) La disponibilitat de sòl fèrtil, 2) La disponibilitat d'aigua, 3) El grau de formació agrícola, la disponibilitat d'assessorament i la recerca en qüestions productives. I 4) La disponibilitat de recursos humans que poden participar d'aquestes iniciatives.

Entre els reptes/limitants que es veuen a l'hora d'aconseguir augmentar l'agricultura urbana i la seva producció es citen:

- La disponibilitat de sòl fèrtil (que es considera important per la majoria dels assistents), “i si no els fem a terra, els recursos per fer-los en coberta”.

²⁰ Una persona comenta que també existeixen propostes tecnicistes (intensives) com els cultius hidropònics. Però, no es debat ni es valora més enllà del comentari.

²¹ <https://www.brooklyngrangefarm.com/> (horts en teulades)

²² Unitat de superfície que calia, en el nostre ecosistema, tradicionalment (amb economies dels anys 1940s) per alimentar a una família i que equival a 1 o 1,5 hectàrees.

²³ Tenir en compte que quan es parla de serveis ecosistèmics, estan inclosos els serveis culturals que tenen a veure amb l'oci, el lleure, etc.

- La disponibilitat d'aigua (que es considera important per la majoria dels assistents).
- La necessitat de formació agrícola (“formar adequadament al personal que exploti el sòl”) i d'assessorament. A nivell de recerca, “pot ser necessari dissenyar un model que permeti obtenir el màxim de kg/m2 d'aliments”. “La tecnologia és en teoria la clau ja que permet altíssimes intensivitats, es clar que també pot posar en perill el concepte d'hort i molts dels seus avantatges”.
- Manca de recursos humans, ja sigui per poder fer el seguiment dels projectes com per gestionar la pròpia explotació. A més, també s'anomena la “baixa participació del teixit social en l'espai agrícola”.
- Altres qüestions que s'han anomenat per algun dels participants: “certs problemes sanitaris depenent dels equipaments de l'hort i l'accés a l'aigua, i de la integritat de les instal·lacions”. “Aspectes relacionats amb la legalitat de les actuacions”.

En temes d'agricultura urbana, és igual d'important parlar de terra com d'aigua. El consum d'aigua en els horts urbans és minsa en comparació a l'agricultura periurbana professional. I encara hi ha una quantitat d'aigua freàtica a l'àrea metropolitana disponible per utilitzar.

S'està d'acord que igual que sabem quantes hectàrees de sòl tenim potencialment per cultivar, també hauríem de saber quants m3 hi ha disponibles d'aigua (saber quantitats). En temes d'agricultura urbana, és igual d'important parlar de terra com d'aigua.

Es comenta que el consum fort d'aigua és en l'agricultura periurbana i que la quantitat utilitzada en els horts urbans és minsa comparativament parlant. També, que en l'àrea metropolitana hi ha suficient aigua freàtica de bona qualitat per poder regar tots els horts que es vulgui (per exemple, cada any es treu del metro uns 10 Hm3 d'aigua que es “llença” al riu i al mar). Es diu que a Badalona ja es reguen els horts i els jardins amb aigua freàtica. Al que no se li veuria sentit és emprar aigua per regar del Ter o de la planta dessalinitzadora.

L'aigua és una matèria primera per a l'agricultura i es considera important explicar que “no s'està gastant aigua, l'estem transformant” (i així evitar el desprestigi que comporta pensar que l'agricultura sempre gasta molta aigua).

Reptes identificats a l'hora d'impulsar iniciatives d'horts urbans

Manca informació sobre les iniciatives que s'estan promovent (des de diferents sectors i àmbits geogràfics) per a conservar i/o promoure l'agricultura urbana.

Pel que fa a les experiències i/o iniciatives que s'estan promovent (a nivell municipal, supramunicipal o des de diferents sectors) per a conservar i/o promoure l'agricultura urbana, hi ha un coneixement més difús (predomina l'opció “més o menys”). “Malgrat que som els convençuts, no hi ha hagut un “sí” rotund”. Sobretot, quan es tracta de conèixer el que es fa fora del radi d'actuació habitual de cada persona. Hi ha moltes iniciatives i falta informació, fins i tot per les persones del sector (“potser no hi ha una plataforma que ho agrupi, falta visibilitat...”)²⁴.

²⁴ “Hi ha una tradició molt forta d'horts a l'àrea metropolitana. I des de l'AMB es porta molts anys impulsant, tant coordinadament amb els ajuntaments com amb entitats. I no es coneixen. Seria interessant poder compartir experiències”.

Manca de recursos (de temps, econòmics, de personal, de coneixement...) per impulsar iniciatives d'aquesta mena. No se'n destinen prou.

En general, els participants creuen que: o bé no disposen (50%) de suficients recursos (de temps, econòmics, de personal, de coneixement...) per impulsar iniciatives d'aquesta mena. O bé, no del tot (50%). En aquest sentit, hi ha dificultat per obtenir les matèries primeres que cal per fer un hort urbà (accessibilitat i preus). Trobar la manera d'augmentar l'autosuficiència de medis (el compost, recuperació de varietats locals...). I manca de tècnics en horticultura que facin un seguiment. Cal un acompanyament professional perquè hi ha moltes persones que ho deixen perquè no veuen resultats.

Manca de sòl fèrtil (que "es pot suplir amb una mica d'imaginació i ganes" o "fer-los en coberta").

Problemes legals i burocràtics que dificulten la tasca de promoure els horts urbans.

La majoria (66,7%), ha trobat amb problemes legals que li han dificultat la tasca de promoure l'agricultura urbana (per exemple, en relació a la normativa urbanística dels sòls o problemes en la comercialització). Altres problemes a nivell legislatiu; et posen pegues des dels ajuntaments pel color del tub, i problemes burocràtics; per exemple, es dedica un munt de temps per assignar i repartir les parcel·les perquè s'ha de publicar al butlletí oficial, etc....

Població objectiu dels horts urbans massa reduïda; "fugir dels horts només per jubilats".

El preu del sòl (hi ha molta competitivitat d'usos).

No hi ha prou demanda social com sí passa en altres països (més enllà del fenomen significatiu que es dona a la ciutat de BCN).

Costos de gestió dels que ningú se'n fa càrrec.

La normativa i la necessitat d'innovació tecnològica dificulten que els horts urbans puguin ser regats amb aigua regenerada.

Sobre la qualitat de l'aigua, es fa feina per aconseguir que arribi aigua de millor qualitat per l'agricultura (per exemple, Llobregat amb les aigües depurades). Des de l'AMB es reguen horts amb aigua regenerada, però, realment, es reconeix que la normativa és molt complexa i exigent i que no tothom està disposat a firmar una autorització per regar amb aquestes aigües. Certament, cal parar atenció dels diferents components que queden en aquestes aigües (medicaments, etc.), tot i que tecnològicament cada vegada això es va resolent.

La gestió i reducció de les aigües negres en els horts urbans, demana un canvi cultural i d'hàbits que costa d'implementar.

L'altra qüestió que algú creu que caldria abordar, i que, de moment, no s'està fent, és la de la gestió de les aigües fecals (reduir les aigües negres). Tarpuna ja ha instal·lat en dos dels seus horts urbans, vàters secs. Costa anar-ho implementant perquè implica un canvi cultural i d'hàbits.

Propostes entorn alguns dels objectius proposats

OBJECTIU 1: ELS HORTS URBANS COM A REFORÇ D'UN SISTEMA AGROALIMENTARI SOSTENIBLE. Aconseguir que els horts urbans serveixin per apropar lo rural a les ciutats, a millorar l'educació alimentària, a recolzar i incentivar la producció agrícola professional de proximitat i com a espai d'experimentació (formes de produir, varietats locals...).

Accions proposades:

Conèixer quin és l'impacte real que tenen els horts urbans en relació a la cultura alimentària, hàbits de consum, vincle rural-urbà..., tant de les persones usuàries com en els visitants d'aquestes iniciatives:

- Recopilar i mostrar tota la informació que ja existeix (enquestes i base de dades realitzades per l'Observatori d'agricultura urbana de BCN²⁵, documentació entorn als horts escolars i de com es treballa la sobirania alimentària a partir de l'hort, literatura especialitzada sobre la qüestió...).
- Incentivar la recerca d'informació en aquest camp (entrar en contacte amb un hort canvia la relació de les persones amb el sistema agroalimentari?). I fer-ho a través d'enquestes, tenint en compte que hi ha realitats diferents i fent un seguiment en el temps.

Obrir més l'espai dels horts urbans (tant públics com particulars) i reforçar aquestes visites amb informació/formació complementària:

- Obrir-ho a les escoles. Per exemple, es pot introduir en el programa de promoció de l'alimentació saludable de les escoles visites als horts urbans comunitaris i que els alumnes poguessin aprendre com es conrea ("fins ara només va una nutricionista").
- Fer-ho més accessible a la ciutadania en general (establint una relació més dinàmica i més oberta). Per exemple, les "48h d'agricultura urbana"; esdeveniment internacional que té l'objectiu d'apropar els horts a la ciutadania i que, a més, ofereix tallers pràctics²⁶.
- Establir relacions entre horts urbans i explotacions professionals, en les que hi hagi una coneixença i recolzament mutu. Per exemple, vincular un grup d'hortos amb un agricultor professional, i que el primer rebi assessorament i l'altre ajuda en la comercialització/consum).

²⁵ Iniciativa en la que s'està treballant actualment i que serà presentada en breu. Pretén crear una base de dades que sigui visitable, compartible i que pugui estendre's a altres municipis. Pretén visibilitzar la potència de la xarxa, veure la seva dimensió. Des d'aquí es creu que: "*mucha gente pequeña, en lugares pequeños, haciendo cosas pequeñas, puede cambiar el mundo*" (Eduardo Galeano).

²⁶ A Barcelona, un grup d'entitats amb el recolzament de l'Ajuntament van organitzar aquesta jornada el mes de maig (<https://les48h.cat/>).

OBJECTIU 2: AMPLIAR LA SUPERFÍCIE DISPONIBLE PER A HORTS URBANS.

Augmentar la superfície de sòl fèrtil i normativament disponible a les àrees urbanes i/o suplir aquesta mancança amb altres fórmules de producció²⁷.

Accions proposades:

Prestar atenció a espais urbans poc habituals per al conreu d'horts. Per exemple, espais viaris (com rotondes), sòls en expectativa (com fa el Pla Buits de l'Ajuntament de Barcelona) o jardins comunitaris d'habitatges unifamiliars (que ara tenen gespa) com a sòl per a potencials horts. Es descarta emprar els escocells pel mal ús que en fan d'aquests la ciutadania (i els seus animals domèstics).

Facilitar la col·laboració público-privada per a promoure la descontaminació de sòls ("actualment, hi ha ajuts de l'Agència de Residus per recuperar sòls, però, segueix sent complicat administrativament") i per a propiciar acords entre propietaris de terrenys (o cobertes) i persones o entitats que volen cultivar. Estudiar les possibilitats i dedicar-hi recursos.

Aprofitar la superfície disponible en cobertes, tant públiques com privades, i incentivar-ho. Hi ha terrats públics prou grans que es poden aprofitar, com la coberta del mercat municipal de Vall d'Hebron²⁸, en la que hi ha un projecte d'horts que ja està en marxa. També, petits espais com els balcons. En tot cas, cal tenir en compte que la majoria d'edificis no poden suportar el pes dels horts en coberta²⁹. I a vegades, hi ha problemes de legislació quant a comunitat de veïns o determinats tipus d'edificis pel que fa al seu accés (per exemple, si es fa a la seu del Districte com s'accedeix el cap de setmana?).

Crear una Oficina tècnica de l'Hort amb un equip transversal de professionals experts (arquitectes, agrònoms, advocats...) que, de manera ràpida, poguessin avaluar en quins casos és possible implementar un hort en coberta i en quins no, que poguessin facilitar informació (arquitectònica, legal, tècnica) i acompanyar en els tràmits necessaris. Un servei gratuït o molt accessible per als ciutadans i entitats.

Incentivar que les noves construccions ja contemplin en el seu disseny la possibilitat de fer un hort en coberta. I fer pedagogia entre el sector de l'arquitectura (sobretot, a nivell de tècnics municipals) perquè comprenguin les peculiaritats dels horts i les seves necessitats a l'hora d'aplicar certes normatives "paisatgístiques" (no són jardins).

²⁷ Per augmentar la superfície de sòl en el que poder fer agricultura es valora que s'hagi especificat que cal que sigui fèrtil ("perquè sòl hi ha, però, no fèrtil"). Però, a més de ser molt important la qualitat del sòl per la seva disponibilitat, aquesta també té a veure amb les ordenances normatives.

²⁸ <https://eurocatalana.cat/hort-urba-a-la-coberta-del-mercat-de-vall-dhebron/>, <http://www.tvhortaguinaldo.com/home/article/6306-ja-estan-a-punt-els-horts-urbans-de-la-coberta-del-mercat-de-l-a-vall-dhebron>.

²⁹ Es comenta que els cultius hidropònics pesen menys per a una mateixa superfície/producció.

OBJECTIU 3: INCREMENTAR ELS RECURSOS HUMANS NECESSARIS PER A IMPULSAR ELS HORTS URBANS. Ampliar la població objectiu dels horts urbans actuals, incentivar la demanda social d'hortos urbans més enllà de la ciutat de BCN, augmentar el nombre de tècnics en horticultura que fan assessorament i seguiment, etc.

Accions proposades:

Reconèixer, dignificar i/o professionalitzar a totes aquelles persones que ja estan donant suport a la creació d'hortos urbans (educadors ambientals, ciutadans, persones que es dediquen a l'horticultura, projectes d'APS –aprenentatge-servei, a les escoles, facilitadors de comunitats...). Hi ha persones preparades i disponibles; però, cal donar més valor a aquest sector i que no sigui únicament una activitat voluntària.

Encaixar l'estratègia per ampliar els horts urbans en una estratègia major. Per exemple, com una peça de l'estratègia alimentària o en la idea de les biociutats, de quin és el model de ciutat que volem. Canvis a nivell d'organització social, de relació interpersonal, de gestió del temps, d'estil de vida, d'estructura familiar... et pot permetre ampliar la població objectiu dels horts urbans.

Buscar recursos monetaris perquè, si els horts urbans d'autoconsum no tenen un rendiment econòmic pròpiament, també puguin veure els resultats de la seva feina en aquest pla. Es pot fer dotant aquesta estratègia amb més recursos públics o trobant recursos en altres llocs. Per exemple, incentivant que les empreses paguin o facilitin que els seus treballadors passin una estona a l'hort (en tant que activitat de moderada intensitat que és bona per la salut).

Fer un seguiment i acompanyament perquè no es creïn dinàmiques entre els usuaris que puguin dificultar la participació de més gent o de gent més diversa en els horts.

Millorar el contacte entre el sector formatiu (per exemple, dels estudiants d'agronomia) i les iniciatives d'hortos que existeixen actualment, ja que hi ha un desconeixement. Per exemple, integrar aquestes experiències en els cursos, a través de pràctiques o tenint "patrons", espais TEST³⁰, fent assajos, etc.

Principals debats que han quedat oberts

Cal considerar els horts urbans com agricultura o no? Són un tipus de jardineria (comestible)? Les connotacions productives relacionades amb l'alimentació marquen la diferència entre un jardí i un hort? Com ho viuen les persones que practiquen l'horticultura urbana? És agrícola només allò que és rendible i genera beneficis econòmics (o un determinat volum de producció)?

Com cal gestionar l'aigua disponible? És fonamental promoure l'estalvi i reservar l'aigua? O cal fer-la circular ("aprendre a moure l'aigua")? Es té en compte la necessitat de l'evapotranspiració en relació a les illes de calor? Com es troba l'equilibri?

³⁰ <https://espaciostestagrarios.org/>

Cal ampliar el concepte d'agricultura a la ciutat? Caldria parlar també de ramaderia (petit aviram, per exemple) i no només d'horticultura quan parlem de sobirania alimentària? És massa complicat legislativament? Hi hauria problemes de queixes entre els veïns (soroll animals)? Seria adequat introduir la fructicultura en parcs i jardins? Com compatibilitzes l'aprofitament de plantes alimentàries de dins la ciutat amb els problemes derivats de la seva collita (ordenances, seguretat alimentària, traves mentals, caiguda de fruits al terra, conflictes entre persones per aprofitar-ho abans...)? Pot funcionar la idea dels vergers en zones no planes treballat des de la comunitat?

a3. Grup de treball obradors col·lectius

Enquesta

Objectius més votats per motivar la creació d'un obrador:

- Facilitar l'accés a l'àmbit de la transformació agroalimentària als petits projectes i les petites prod. agràries.
- Promoure l'autoocupació i dinamitzar econòmicament el teixit agroalimentari local.
- Aprofitar els excedents i tares del sector primari i reduir el malbaratament alimentari.

Pretendemos dinamizar y dar valor e implementar la agricultura y el territorio mosaico en Collserola (Zaira). No solo para prevenir incendios sino para dar valor añadido a todos los productos de los productores. Promover la autoocupación de personas implicadas y en riesgo de exclusión social. En vez de acercar Bcn a Collserola, sería acercar Collserola a Barcelona.

El tema de optimización de recursos considero interesante el tema de la gestión de los residuos, que puede ser comunitaria y eficiente. También la ocupación del suelo.

Promover la autoocupación y aprovechar los excedentes casa mucho. A l'ajuntament de Sant Feliu es parlava de fer un obrador en un equipament municipal. Parlem de projectes productius basats en la transformació d'aliments a través d'excedents i producció. Els petits productors no es posaran a més a més a fer d'elaboradors, per això fa sinèrgia amb la pagesia que amb l'aprofitament d'excedents es pugui promoure l'ocupació.

Al parc agrari es produeix molta carxofa, i per això fan paté i cervesa de carxofa, buscant obradors que els hi facin. També tema prevenció d'incendis amb ramats. Al Baix Llobregat que som uns 14 municipis parlem també de petits escorxadors que puguin augmentar la viabilitat dels productes pels pastors.

También hay problemas jurídicos y sanitarios, que no están recogidos en estos objetivos. Un objetivo de juntarse puede ser conseguir licencias sanitarias.

S'han prioritzat objectius econòmics o productius, en canvi s'ha deixat fora el tema de recuperació d'oficis, etc i altres temes culturals, sense els quals serà impossible produir segons què, si per exemple no es recuperen receptes.

Un obrador pot ser una cuina comunitària? Un espai comunitari amb traspàs intergeneracional? O l'obrador només és la infraestructura professionalitzant? Potser podem pensar l'obrador com un espai més enllà, més gran. P.ex Espiguladors, buscar sinèrgies amb persones professionals de la cuina. Hay que hacer una conjunción de las dos cosas, de la cocina colectiva y el obrador. Zona de almacenamiento, área polivalente con cursos de cocina, etc. Cuanto más polivalente mejor, más usos se le puede dar y se puede llegar a más gente.

Recursos més votats:

Per les que treballen a l'administració:

- Recursos físics: espais/locals, maquinària, eines, mobiliari, materials, etc.

- Recursos econòmics i de finançament: capacitat d'inversió (recursos propis) o de captació de finançament (possibilitat d'accedir a subvencions i altres fonts financeres), etc.

Què està faltant a nivell de recursos, si no és lo físic i econòmic? Falten les persones, el grup motor que impulsaria el projecte. El pagès el que intenta es vendre directament el producte fresc en cadena curta. Amb el que li sobra i no pot arribar a vendre es pot plantejar l'elaboració, però no com a primera opció.

El punto de vista desde Collserola es justo lo contrario. Aquí hay minúscula pagesia, por falta de terreno no puede haber sobreproducción. Para ellos sería interesante transformar producto para sacarle más margen. A nivel de recursos físicos, la relación con el ayuntamiento de Barcelona es muy difícil. En teoría quieren impulsar un obrador compartido, pero yo tengo más confianza en la iniciativa privada del tipo economía social y solidaria. Y la dependencia de subvenciones puede servir para iniciar proyectos, pero también hay Coop57 que puede apoyarnos, es mucho dinero abrir un obrador.

Se da un punto de vista diferente que las que están dentro de la administración tienen más presente el acceso a recursos monetarios y de espacios, y en cambio desde fuera de la administración se cuenta con gente pero no con recursos físicos y económicos.

Joc de rol

Viver de celleristes de la Conca de Barberà

Como productora no me veo identificada con ninguna cosa de la que sale aquí. Recuperar espacios históricos en Collserola es muy difícil. El ayuntamiento aunque estén catalogadas como patrimonio cultural, prefieren que se caigan que poner el dinero para esto. Hablamos de espacios públicos o privados a los que es muy difícil acceder, igual que acceder a la tierra.

La iniciativa pública, igual hay interés pero las cosas de palacio van eternamente despacio. Veo muy complicado que la iniciativa sea pública.

A nivel de financiamiento, al estar en la zona metropolitana no tenemos acceso a los fondos LEADER y FEADER. Falta financiamiento real de la diputación de Barcelona para abarcar todo esto. Habría gente interesada en meterse a producir, si se hiciera de una forma cooperativista o asociacionista.

Des de l'ajuntament es vol posar a concurs les masies que són titularitat municipal (Sant Feliu). Però són masies que necessiten molts diners per rehabilitar-se, que es donen concessions per 50 anys però l'ajuntament no té diners i són molts diners per arreglar-les i muntar l'obrador. Falten accesos a subvencions com la LEADER.

La intenció de l'administració pública de posar al servei, potser no disposem d'aquestes propietats, però podem donar un cop de mà com a St Boi a la cooperativa agrària em demanat un ajut a l'AMB per mirar de posar plaques solars, vehicles sostenibles, millorar el punt de vista... Com administració podem fer aquest punt de buscar finançament i subvencions, però la gestió seria privada de la cooperativa.

Hablamos de dos mundos distintos. Las políticas agroecológicas que se están implementando son de maquillaje. A mi me cuesta confiar en la administración pública. Las subvenciones siempre van para los mismos, y se queda mucho dinero en la dinamización y poco para las ganaderas y agricultoras. Hay que invertir en los productores. Es muy desgastador estar luchando con la administración pública, por eso tiendo a desconfiar (en el contexto del ayuntamiento de Barcelona).

Relatora: de parte de la elaboradora hay una desconfianza muy clara en la gestión pública. Esa desconfianza viene de la dificultad para acceder a espacio físico, masías, y de recaudar fondos. Necesidad de parte de quien produce de tener más conocimiento, si que hay fondos FEADER y LEADER que son locales y se pueden aprovechar. Se tiene que dar más conocimiento a los productores y a la gente del territorio de las posibilidades que hay. Del lado de la administración pública hay mucha voluntad de poner masías y recursos a disposición, pero hay un cierto miedo en el tema de la gestión, de cómo gestionar las concesiones de esos espacios públicos. Aun estamos en una fase muy de maquillaje, proyectos que no son a largo plazo, que acaba creando más desconfianza a los productores.

Obrador Agroecològic Maskilu de Zebeiro

Que existeixi una entitat gestora independent de la propietat que és municipal seria un model que quadraria bastant a l'AMB, model de consorci a la italiana.

Como elaboradora creo que sería lo ideal. Que el ayuntamiento se pringara, pusiera la pasta para rehabilitar y comprar la maquinaria, que hiciera la inversión, y luego los productores y elaboradores lleváramos la gobernanza. Tu necesitas que la gestión se haga por aquellas que van a trabajar, porque saben lo que se necesita. No quiero que la administración se entrometa, antes preferiría usar los fondos europeos o pedir créditos a coop57. Todo lo que es la gobernanza la debe llevar la iniciativa social, y el ayuntamiento solo poner los medios para que pueda llevarse a cabo.

Jo també crec (St Boi) que és més interessant així, perquè qui coneix les necessitats són els elaboradors. L'administració pública hem de donar suport, però ha d'estar liderat per la iniciativa social.

Relatora: esta experiencia ha puesto de acuerdo a la administración pública con las personas que trabajan. La iniciativa viene de quien produce, es una iniciativa social, y se asume la responsabilidad. La administración pública solo hace el acompañamiento, sin pedir rendición de cuentas, pero que acompañe con la tramitación de las cosas. El espacio lo pone el ayuntamiento, y el financiamiento se ayuda con el fondo LEADER, para comprar las instalaciones de las que serán titular la entidad, no la administración pública, por ello se hacen responsables del uso.

(comenten un exemple de com es gestiona Can Farriol)

El papel de la administración como “acompañamiento” sería dar formaciones sobre cómo legalizar, tema de sanidad, cómo llevar toda la burocracia, etc.

3. Obrador d'Orba

Presión inmobiliaria de la zona de Collserola, depender de un alquiler no genera seguridad material necesaria para poder crear. Necesitamos certezas, y para ello es necesario estar en un sitio donde sabes que no te van a echar o a subir el alquiler.

No queda claro a qué se refiere por iniciativa particular.

En la vida pediría un financiamiento a nivel personal a un banco, por lo ya dicho, que falta seguridad. También el peligro de las experiencias personalistas, por las relaciones de poder que se pueden crear. No está claro si es un obrador compartido o no, o solo se abre para mancomunar los gastos. No está claro el peso que tienen las otras obradoras.

Un obrador en Collserola tiene que ir muy enfocado al bien común, si lo haces para enriquecerte a costa de tener empleados en precario o en autoexplotación, no sería adecuado para lo que estamos buscando.

Los proyectos cuanto más autogestionados y autosostenibles, mejor. No depender de administraciones públicas ni de bancos, ni de propiedad privada que suba el alquiler, o que cambie el partido político que gobierna y ya no te quiera dejar el local.

Quan es parla d'ajuda de la tècnica de sanitat local, potser té sentit en un municipi petit com el d'Orba, que la tècnica deu ser algú proper. En canvi això és difícil extrapolar al context metropolità. El mateix si pensem en els preus de lloguer d'un local.

Relatora: serà difícil si es fan moltes iniciatives petites en un context com l'AMB que l'administració pública pugui fer el seguiment. L'escala de territori és omnit diferent de la presentada a l'exemple.

Frases

“La primera qüestió a abordar és flexibilitzar la normativa higienicosanitària...”

Totes estan molt d'acord. En quin àmbit administratiu es poden treballar aquestes lleis? El departament d'agricultura i alimentació de la Generalitat pot flexibilitzar, o és a nivell estatal? També en altres temàtiques com l'energia, necessitem que no sigui homogeni a tota Catalunya, aquesta obsessió per l'equilibri porta al desequilibri. Això la Generalitat ho podria fer.

Parlem de la diferència amb França on hi ha dues lleis, una per produccions artesanals i l'altra per producció industrial. Això va sorgir per les formatgeries tradicionals, que pel procés productiu mai podrien complir la normativa higienicosanitària.

Segurament els petits ramaders porten temps lluitant això, i per alguna raó no s'està aconseguint.

“Caldria fer obradors compartits per tot Catalunya...”

No cal que estigui a peu d'explotació i que sigui per tot arreu igual, dependrà de les necessitats. No volem que els productors a més hagin de fer totes les funcions. S'ha de vincular a la pagesia però no cal que sigui sine qua non, tot i respectant el circuit curt.

Cal fer “estudi de mercat” d'on es necessita. Quan més obradors petits hi hagi, més distribuïda la riquesa al territori, quan més enganxats a la ramaderia i agricultura, més km0 i més es quedaran els diners on s'han de quedar.

En l'AMB hay dos modelos, el mosaico agroforestal, donde en la propia finca se puede elaborar y vender, y un parque agrario que no queremos que se pierda, y sería poco eficiente que cada uno tenga lo suyo, se ocuparía suelo fértil... En el AMB se tiene que respetar ese doble modelo territorial. Es en el mosaico donde tenemos que dinamizar, pero en el parque agrario sería un descontrol total, tendríamos que utilizar o concentrar igual en los polígonos industriales los obradores.

En el parque agrario es casi más importante que en Collserola la cuestión de los obradores. El caso que conocemos es el de los Espigoladors que a través de los excedentes del parque agrari se elaboran muchos productos como cremas.

a4. Grup de treball circuits curts

Elements clau a tenir en compte

Perspectiva general

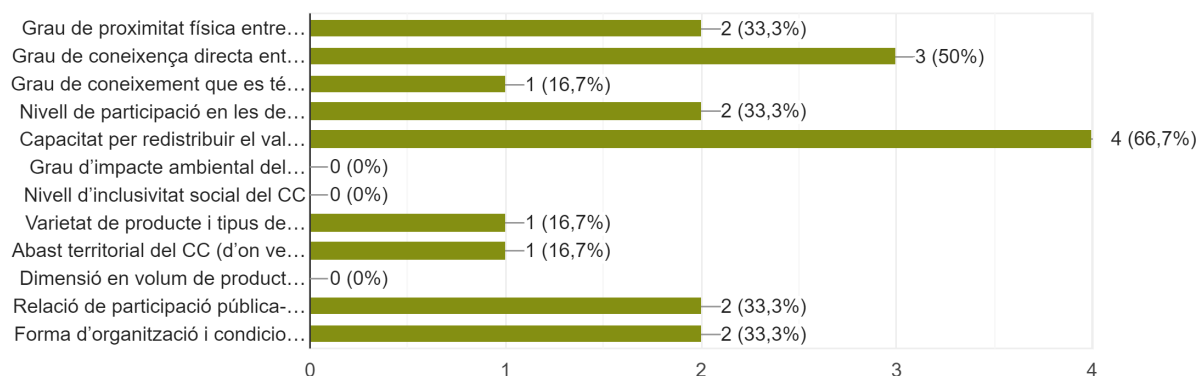
L'enquesta amb la que obrim el taller ens indica que els dos elements més importants que els participants identifiquen a l'hora de desenvolupar un Circuit Curt de distribució són:

- Capacitat per redistribuir el valor al llarg de la cadena alimentària
- Grau de coneixença directa entre actors que intervenen en el CC

Pel que fa a la resta d'ítems de l'enquesta el que s'observa és una important dispersió en les respostes, sent la variabilitat al voltant d'aquests elements el que donarà lloc a diferents models de Circuits Curts.

A continuació es mostren alguns dels elements que solen entrar en joc quan es defineix una iniciativa de circuit curt (CC) de distribució. Tria ...ue és prioritari tenir-los clars des del començament.

6 respostes

La definició de Circuit Curt: proximitat física; desintermediació; coneixement i distribució dels beneficis i poder

S'assenyala que la distància física (en km) no és el criteri més rellevant; i que, si bé el principi desitjable podria ser el de "com més pròxim millor", a l'hora de fer-ho operatiu, segons el producte de què es tracti, la distància "raonable" pot variar molt: menys km en el cas de l'horta; escala catalana (o fins i tot superior) per a altres productes d'origen vegetal i animal; la Mediterrània per al peix; etc.

Un concepte més interessant a l'hora d'aproximar-nos a la definició de Circuit Curt podria ser el del nombre d'intermediaris entre el productor i el consumidor. Així parlariem de venda directa quan no hi ha intermediaris i la relació és entre productor i consumidor; i de circuit curt en aquells casos en què hi ha un únic intermediari. Ara bé, aquest esquema està sent adoptat cada vegada més per grans cadenes de supermercats (que a més van integrant en els seus processos qüestions relatives a la logística), i no sempre deriva en majors beneficis per a productors i/o consumidors.

Així doncs, un element addicional a considerar podria ser el flux de coneixement i informació al llarg de la cadena de distribució. És a dir, que el consumidor final pugui conèixer la

procedència dels productes que adquireix, el preu que es paga al productor per ells, etc. I que el productor pugui conèixer també d'una manera més adequada les necessitats i desitjos del consumidor per poder orientar la seva producció de manera més adequada, els preus que el consumidor paga o estaria disposat a pagar, etc.

Al final, l'ideal a perseguir seria una adequada distribució entre tots els agents de la cadena dels beneficis (en retribució al valor que aporta cada un d'ells), així com del poder a l'hora de prendre decisions respecte als principals elements en joc. No obstant això, aconseguir una organització adequada que pugui donar suport a aquest ideal no està exempt de complexitats. Si bé hi ha algunes experiències puntuals de cooperatives que integren a productors, minoristes i consumidors; no comptem encara amb molts exemples i d'una grandària significativa.

Repartiment d'esforços i beneficis entre els diferents agents; canvis culturals i inèrcies al canvi

A partir de l'anterior, per aconseguir tenir èxit en el procés de canvi des de la situació actual cap a circuits curts de distribució, cal que els esforços i beneficis es reparteixin de manera equilibrada entre els diversos agents (productores, minoristes i consumidores). Igualment s'assenyala que seran necessàries importants accions de sensibilització, difusió i formació; així com vèncer inèrcies al canvi per part dels diversos agents.

Existeixen també alguns elements més globals de context que és important tenir en compte per poder fer un bon disseny i desenvolupament de projectes de circuits curts de distribució:

- La tensió entre planificació i flexibilitat. És a dir, poder realitzar conjuntament una certa planificació de quines seran les necessitats dels consumidors (per a poder organitzar els processos productius i de distribució); i, al mateix temps, poder-ho equilibrar amb un cert marge de flexibilitat que permeti adaptar-se a variacions (com per exemple les derivades d'events climàtics). El sistema actual es basa en un consum molt més impulsiu i immediat, empès per la publicitat i l'amplitud i diversitat de productes oferts en tot moment (encara que pugui comportar, per exemple, el forçar els límits físics del planeta transportant productes amb avió milers de quilòmetres).
- La diversitat de producte. És a dir, poder comptar amb una suficient diversitat de producte al llarg de les diverses temporades, com per a minimitzar que minoristes i consumidores requereixin complementar les seves compres en altres canals.
- Acceleració social; que entre altres qüestions pot implicar la disminució del temps dedicat per les famílies a les cures o la mercantilització de les tasques de cura per a les que s'ho poden permetre (és a dir dedicar més temps a la feina per poder obtenir els recursos econòmics que permetran comprar les cures). Cal veure com poden influir en aquesta organització social del temps mesures com: la reducció i/o flexibilització de les jornades laborals; la reducció dels temps de desplaçament a la feina gràcies al teletreball; etc.
- Auge dels canals de compra on-line més repartiment a domicili.

	Esforsos	Beneficis
Productora	Venda Directa Productora-Consumidora Ha de produir diversitat suficient de producte a volums moderats. Ha de preveure com complementarà la seva oferta en certs moments/temporades. Ha de destinar una part important de recursos a la distribució i comercialització. Circuit Curt Productora-Minorista Pot ser interessant: - o produir menys diversitat de producte, però en majors volums - o intentar aprofitar bé els temps de les temporades Ha de cercar/pactar amb diversos minoristes i garantir nivell de qualitat, volums, etc.	Retribució més adequada de la valor que aporta a la cadena. Empoderament i ampliació de les possibilitats per a re-orientar els processos productius i fer-los més satisfactoris personalment o apostar per producció amb certs valors (p.ex. ecològic).
Minorista	Ha de cercar/pactar amb diversos productors. Ha de re-dissenyar els seus processos i comunicació amb el client per poder posar en valor els productes que obté mitjançant circuits curts. Si les interessa prestar el servei de repartiment a domicili, caldrà veure com s'integra aquest en el circuit curt (si forma part, si cada minorista el contracta a part, si funcionen agrupacions de minoristes per mercat municipal/zona, etc.). Igualment seria important poder garantir que aquest servei es presti per una empresa de distribució amb condicions justes per les treballadores.	Diferenciació i singularitat respecte a altres tipus de circuits. Generar relacions de confiança amb les compradores a través de la qualitat i traçabilitat dels productes que ven. Màrqueting "boca a boca" per part de compradores satisfetes. Seria interessant generar accions de promoció comercial dels circuits curts per impulsar que minoristes treballin amb ells
Consumidora	La compra pot requerir més temps/esforç que en un supermercat. Hi pot haver una menor diversitat de producte que en altres tipus de circuit; i sobretot, caldrà recuperar la idea de productes de temporada (en proximitat, no tot l'any hi ha disponibilitat de tots els productes). Segons el tipus de detallista en el que compri; potser no disposi de servei de transport a domicili.	Major informació i coneixement dels productes que consumeix. Empoderament (consciència de l'impacte de les opcions de consum que adopta). No hauria de suposar un sobrecost econòmic significatiu respecte a altres tipus de circuit (si el circuit curt funciona/es dissenya bé). Pot comportar també reducció del malbaratament alimentari.

Professionalització de la distribució i economies d'escala i de xarxa

Per a millorar l'eficàcia i eficiència de la distribució, i que els marges de benefici puguin repercutir en els diversos agents involucrats, és important que es pugui aconseguir un volum suficient de productes distribuïts, així com professionalitzar el procés. Per a això és necessari que es puguin sumar als projectes que s'impulsin un nombre suficient de productores, minoristes i consumidores.

Producte ecològic, integrat i convencional

En la línia de l'anterior, en les primeres fases d'implantació d'un circuit curt de distribució, amb l'objectiu de poder aconseguir el volum i diversitat de producte que garanteixin la viabilitat del projecte, pot ser interessant fer prevaldre criteris de proximitat i no restringir a producte ecològic. En qualsevol cas, el que serà molt important també és que si s'admeten diferents tipus de producció, estigui clarament identificat el tipus de producte de què es tracta en cada cas, la seva traçabilitat, etc.

Si bé és cert que diverses enquestes i experiències com la navarresa Ekoalde (<https://ekoalde.org/es>), fan pensar que el consumidor està cada vegada més predisposat cap a la producció ecològica de proximitat; i que pot ser un element interessant de diferenciació a incorporar en els projectes.

El paper de l'administració

L'administració pública ha influït històricament i té un paper molt rellevant avui en dia en els canals de distribució (Mercabarna; Mercats Municipals; etc.). Pel que fa a les iniciatives de Circuits Curts, el grup aposta perquè l'administració pugui actuar acompanyant en la fase d'incubació i arrencada dels projectes que es puguin impulsar des dels propis agents; així com en la difusió dels mateixos. Però no tant actuant com a operador logístic, o amb altres formes directes d'acció a llarg termini. Un altre element en el qual l'administració pot tenir un paper important és en el de la compra pública; introduint criteris que ajudin a prioritzar producte distribuït a través de circuits curts.

Complementarietat entre diversos models?

Un element important a poder avaluar és si diverses iniciatives i models poden conviure establint sinergies entre ells. En aquest sentit, sorgeix la necessitat d'aprofundir en quins tipus d'iniciatives podria ser més interessant potenciar des dels diferents agents i quines condicions haurien de donar-se perquè sumin i no restin entre elles; per exemple:

- a) Model que aspiro a aconseguir un volum important, incorporant a productors del conjunt de Catalunya i orientat a la distribució a minoristes de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (com és el cas del [CIAP-Terra Pagesa](#)).
- b) Models descentralitzats de concentració de producte + potenciació de la logística d'última milla.
- c) Models altament descentralitzats de venda directa tipus "mercats de pagès" (en aquest cas, tenint en compte els seus valors en termes de difusió i sensibilització).

Alguns elements clau a tenir en compte per a aquesta adequada complementarietat entre iniciatives seria: el tipus de mercaderia que es distribueix; el tipus de públic al qual s'adrecen (a minorista, a consumidor final, a restauració col·lectiva, a HORECA, etc.); àmbit territorial (de recepció i/o distribució de producte); necessitat d'una adequada identificació i traçabilitat dels productes; etc.

Complementant aquesta anàlisi, també podria succeir que diversos models es poguessin seqüenciar en el temps en funció del context. És a dir que sigui més interessant començar per un d'ells, per poder anar transitant cap a d'altres models a mesura que s'incrementa el nombre de participants i volum de productes.

Propostes per a l'impuls de circuits curts i del CIAP

- i. Promoció del consum de producte de circuit curt i difusió de les iniciatives existents.
- ii. Suport econòmic puntual per a la incubació i posada en marxa de projectes.
- iii. Accions que ajudin a augmentar el nombre de productors, minoristes i consumidors organitzats que participen en els projectes de circuits curts.
- iv. Accions per millorar la traçabilitat dels productes que es comercialitzen: mesures de disciplina respecte a la inspecció i control de l'etiquetatge; etc.
- v. Adaptació dels marcs reguladors per impulsar aquest tipus de circuits (per exemple a través de la Llei de la Cadena Alimentària).
- vi. Generació i difusió d'estudis i estadístiques respecte a costos/beneficis en tota la cadena.
- vii. Realització de campanyes coordinades entre les diverses administracions. De la sinergia poden emergir elements positius, augmentar la percepció ciutadana de que és un tema important i, en definitiva, obtenir un major impacte tot i destinar menys recursos que en la situació actual de descoordinació en què cada administració "va a la seva".
- viii. Creació d'aliances de diversos tipus d'agents (administracions, empreses, centres de R+D+i, entitats socials, mitjans de comunicació, etc.) per a la promoció i difusió dels valors i iniciatives relacionats amb els circuits curts.

Agents als quals dirigir les propostes

- i. Conjunt d'administracions (i dins d'elles, els diferents departaments: agricultura; promoció econòmica; consum; salut; educació; etc.): ajuntaments, consells comarcals, AMB, Diputacions, entitats municipalistes (Federació de Municipis de Catalunya; Associació Catalana de Municipis; Associació de Micropobles de Catalunya), Generalitat. Estat, etc.
- ii. Centres Escolars i els seus menjadors. D'una banda pel seu impacte directe com a restauració col·lectiva; i de l'altra, i sobretot, per la seva importància educativa.
- iii. Centres de R+D+i i entitats socials.
- iv. Mitjans de comunicació (ni que sigui contractant publicitat en ells; promovent l'entrada en agenda de certs temes; etc.).
- v. Xarxes nacionals i internacionals.

a5. Grup de treball comerços verds

Preliminars

En general i des d'una perspectiva formal, es vol remarcar l'excel·lent predisposició i complicitat dels membres del grup en les diferents dinàmiques participatives la qual cosa va afavorir un diàleg obert, fluid i amè, amb afany d'arribar a consensos. També per l'elevada consideració i interès en articular propostes de noves vies d'acció per a la sensibilització agroalimentària.

El perfil dels membres del grup de Comerç Verd va apostar per explorar vies cap a un model alimentari alternatiu on el comerciant tingués un rol més central i mantingués una relació estreta amb la resta de les baules de la cadena agroalimentària i per facilitar el disseny de noves estructures comercials organitzades (coordinació pública de la logística i la distribució) atenent criteris de mobilitat³¹. A falta d'opinió discordant pel número reduït de participants, s'insistia en la necessitat urgent de posar en valor el producte local, de proximitat i ecològic amb l'objectiu de fer-lo més visible al consumidor i emfatitzar la tasca del comerciant.

L'expertesa dels integrants del grup en iniciatives públiques alimentàries va enriquir les reflexions al voltant del comerç i el consum dels productes agroalimentaris, de manera que, en lloc d'allunyar el debat entorn al rol dels comerciants i els aliments de proximitat, s'obria a raonaments d'interacció entre les baules de la cadena agroalimentària (entre productors i comerciants, entre comerciants i restauració, etc.), dignificant i aprofundint el seu significat, funcions i estratègies de futur. Allò que, a priori, es podria entendre com a dispersió de continguts incloïa els fonaments d'una nova manera de percebre i ordenar el comerç local vinculant-lo a possibles models de consum alternatius que podrien sorgir de la reorganització del treball i la mobilitat.

Pel que fa al contingut, els comerços verds, en tractar-se d'un projecte pilot que s'està desenvolupant recentment en alguns mercats a la ciutat de Barcelona, els participants del grup de treball requerien de més informació i arguments pel debat i es plantejaven alguns interrogants: només va adreçat als mercats municipals? La proposta s'estendrà a l'àmbit metropolità? Com l'entomaran els ciutadans de la resta de Catalunya?

A partir d'aquestes primeres idees i posant la mirada en el comerciant el grup es proposa discutir sobre quins són els principals problemes, com s'hi poden fer front?, quines iniciatives calen?, amb quins actors? Com ho fem?

Igualment es van comentar algunes experiències de referència³².

³¹ Ara, majoritàriament, els comerciants van a comprar a Mercabarna la qual cosa afavoreix un elevat flux diari de vehicles que cal reduir i organitzar a curt termini.

³² Viladecans: <https://www.viladecans.cat/ca/setembre2019a-viladecans-impulsem-el-producte-local>; <https://www.viladecans.cat/ca/el-parc-agrari>; Sant Cugat del Vallès: <https://www.parcnaturalcollserola.cat/pla-agropecuari/alimentem-collserola/menjadors-escolars-ecologics/>; Granollers; productes de Palou: <https://www.granollers.cat/productesdepalou>

Comerços verds com a eina de valorització dels productes de proximitat i ecològics

És una de les principals iniciatives de la Capitalitat Mundial de l'Alimentació Sostenible de Barcelona que pretén potenciar els establiments alimentaris dels mercats municipals i impulsar la venda i el consum dels productes ecològics i de proximitat. S'ha posat en marxa com a prova pilot en sis mercats alimentaris³³ de la ciutat amb l'objectiu que l'alimentació fresca i local arribi a tots els barris. Els comerciants en són els prescriptors. La voluntat del projecte vetlla per sensibilitzar la dinàmica d'un canvi de valors i d'hàbits de consum que, segons enregistren les estadístiques³⁴.

Els Comerços Verds obtindran la qualificació si reuneix criteris relacionats amb l'alimentació sostenible: producció local (origen Catalunya), producció ecològica (certificada pel CCPAE) i producte directe de pagès o de llotja. Es tracte doncs, d'identificar aquells comerciants que coneixen els productes ja sigui per vincle directa ja sigui per una relació de confiança amb agents de la cadena alimentària.

Reptes i beneficis identificats a partir de la dinamització participativa

Si es posa l'atenció en els comerciants, els membres del grup de treball destaquen els reptes econòmics sobre els socials. Els participants identifiquen els costos fixos d'estructura (lloguer, salaris, etc.) i la competència dels grans centres comercials com a principals debilitats. La resta de respostes a l'enquesta participativa presenten un grau de dispersió elevada i inclouen elements vinculats a la dimensió econòmica com la reduïda inversió individual, el baix nivell de digitalització i el descens del consum (una problemàtica que exigeix d'estratègies compartides per fer-hi front).

Entre els reptes del petit comerç local prenen certa rellevància la manca de diversificació de productes que, per contra, són presents en els barris en forma de botigues franquiciades (supermercats de barri). Les distribuïdores comercials, durant els darrers anys, han invertit en el desplegament per la ciutat (fins i tot dins els mercats municipals) i han agafat part de la quota de mercat dels petits comerços, alguns dels quals s'han vist forçats a desaparèixer.

Entre els beneficis del comerç local per a la ciutadania, els membres del grup de treball coincideix en posar l'èmfasi en aspectes clau com l'elevada capacitat de fidelització, el rol que exerceix l'activitat comercial en la cohesió social i la vida als barris i en la creació d'ocupació. Així doncs, el comerç de barri es estimat per la proximitat amb l'entorn i amb les persones. Es posen en valor elements clau com la proximitat dels aliments i la qualitat però també l'orientació al client i la seva presència en el territori.

El comerç local i els comerciants, amb un recorregut històric i un pes associatiu important (gremis) des de sempre han estat considerats com a peces essencials per minimitzar intermediaris de la cadena agroalimentària entre la producció i el consum i per facilitar la

³³ Concepció, Llibertat, Sarrià. Ninot, Sants i Horta, essent un projecte conjunt entre d'Institut Municipal de Mercats de Barcelona (IMMB), l'Ajuntament de Barcelona i la Federació de Mercats Municipals de Barcelona (FEMM).

³⁴ Omnibus 2020 Ajuntament de Barcelona.

traçabilitat dels aliments. Els consumidors troben en el comerç local informació sobre l'origen dels productes, els detalls de la composició, nutrició, qualitat, etc.

Els participants identifiquen beneficis addicionals als detectats a través de l'enquesta:

- poder fer la compra a peu i per tant reduir la mobilitat dels consumidors (la digitalització amb les plataformes de l'e-comerç també hi ha contribuït durant l'etapa del confinament per la Covid-19;
- els grups de consum, com a models híbrids de comerç local i que aixopluguen una tipologia variada de formes, completen els comerços verds;
- la recessió econòmica ha actuar de revulsiu dels preus de lloguer de locals de manera que, la fruita i la verdura torna a ser present a la ciutat;
- l'orientació al client que realitza el comerciant exigeix informació detallada dels productes per fidelitzar el consum;
- la possibilitat de repensar el comerç local a llarg termini atenent canvis en el disseny de futur de la ciutat i dels models de consum.

L'administració i els Comerços Verds

Les accions públiques capaces d'informar de manera clara, estandarditzada i simple al consumidor han demostrat ser útils. Eviten confusió i afavoreixen la comprensió general a tothom. El comerç necessita finançar marques per aconseguir entorns de qualitat, comprensió pràctica i diversificació de l'oferta. La senyalètica dels Comerços Verds, tot i que recent, se suma a d'altres propostes en la mateixa línia i se sap triomfadora malgrat que els comerciants i els consumidors considerin que ja hi ha masses segells, logotips i certificacions que acrediten la qualitat i la procedència dels aliments (Km 0, producte de casa, venda de proximitat, en origen, etc.). A més un nou logotip, encara que informi i garanteixi determinades característiques dels productes ecològics i de proximitat, primer és un sistema car que exigirà un control (auditories) que en definitiva acabarà pagant el contribuent, segon s'acosta a la política dels centres comercials que viuen d'un mercat anònim i sense contacte directa amb el client, que l'obliga a prioritzar les etiquetes per informar.

El petit comerciant ja té una clientela fidel del barri, no li calen elements identificadors, ell és el garant dels productes que té a disposició del consumidor. Té saturació d'imatges que acaben donant poca credibilitat informativa i l'obliguen a triar. El comerciant es vol sentir lliure a l'hora d'aplicar les seves normes al seu local i l'administració hauria de donar-los hi suport logístic per desenvolupar les seves tasques. Les iniciatives públiques, de sempre, posen el focus en el producte i no pas amb les persones (que el produeixen, que el venen) obviant que per sensibilitzar el consum són imprescindibles.

Amb els aliments malauradament s'albiren dues dinàmiques, la dels supermercats amb preus baixos i excessiva informació visual que arriba a confondre i fins i tot presenta incerteses (productes ecològics procedents de diferents continents i excessivament envasats), i la dels comerços locals (mercats, botigues de barri, etc.) on es paga més per uns productes (de més qualitat (i sense competència) dels que pots saber origen, cicle productiu i data de recollida fins a la parada.

Propostes per impulsar el comerç local i el rol dels comerciants

1. ENFORTIR EL COMERÇ LOCAL COM A PEÇA ESTRATÈGICA DEL SISTEMA AGROALIMENTARI. Fidelització (confiança), cohesió social (fer barri) i ocupació (generar treball), s'afegeixen a la llista de variables proximitat, accés a l'alimentació, orientació i assessorament al client, etc. com a bondats i beneficis per a la ciutadania.

Accions proposades:

- Per legitimar les polítiques públiques caldria que administració i botiguers anessin a la una.
- Creació d'aliances i contactes entre els comerciants i els productors ja sigui a través de plataformes i xarxes, ja sigui organitzant la distribució dels productes de proximitat (CIAP). Incloure els mercats de pagès, ara per ara percebuts com una competència deslleial quan es complementen. Autorganització basada en la confiança.
- Per activar una agricultura de proximitat es imprescindible implicar-hi a tots els agents de la cadena agroalimentari, des del productors al consum i també els menjadors escolars (restauració controlada). Els membres del grup de treball relaten experiències reeixits en primera persona: producte de Viladecans, Alimenta Collserola i sant Cugat del Vallès.

2. SIMPLIFICAR LA IDENTIFICACIÓ (I AMPLIACIÓ DE FUNCIONS) DELS PRODUCTES I DELS PRODUCTORS LOCALS, ECOLÒGICS I DE PROXIMITAT (pràctica estesa en els supermercats). Què falla: saturació d'imatges. Informació poc fiable (ecològic que ve de lluny i genera residus), excés de marques, segells i logos confonen als consumidors. La iniciativa Comerços Verds ha d'anar vinculada a la sensibilització per un canvi de dietes, a circuits curts i a la reducció de la pèrdua d'aliments dins el sistema.

Accions proposades:

- Impulsar la unitat de criteris i logotips a l'hora d'acreditar els comerços per evitar confusió i incertesa.
- Establir acords i aliances entre les diferents baules del sistema alimentari per definir actors i activitats i encara els reptes de futur.
- Encaix amb les polítiques alimentaries a diferents escales: local/comarcal/metropolità.
- Calen accions coordinades que apleguin tota la cadena.

3. IMPULSAR UN MODEL DE DISTRIBUCIÓ SOSTENIBLE PARALLEL AL ESTANDAR QUE INCENTIVI UNA ALIMENTACIÓ SALUDABLE I SOSTENIBLE. Feblesa dels circuits curts ecològics i de productes de temporada, que són un reclam pels consumidors conscients, responsables i actius (implicat en el canvi de model alimentari, d'organització i consum). Apostar per un pla que incentivi dinàmiques entre les diferents baules de la cadena: productors-comerciants, productors-restauradors-consumidor. Nova cultura de l'alimentació.

Accions proposades:

- Donada la poca capacitat autoalimentària de país, l'administració ha de deixar de canalitzar esforços econòmic cap a l'exportació i posar en valor els circuits curts amb més valor afegit i arrelats a la terra.
- Construir noves formes de consum de productes alimentaris d'acord amb els aliments de temporada, circuits de venda de productes alimentaris capaços de vehicular proximitat, sostenibilitat i productes ecològics.

- Potenciar la compra pública, els menjadors col·lectius (escoles, empreses, residències, presons, etc.), com a fórmules per organitzar una nova cultura alimentària (educació alimentària).
- Si ens autorganitzessim entre productors i consumidors aconseguiríem una dinàmica pròpia.
- Impulsar una política de residus alimentaris única (els grans cadenes ara es fan la pròpia i els ajuntaments no hi poden fer res).
- Imprescindible desenvolupar un model resiliència i sostenible menys consumidor d'energia i generador de residus.
- Entomar l'organització del repte logístic del comerç local ja és una prioritat.

4. POTENCIAR UNA ESTRUCTURA ESTABLE DE COMERÇOS LOCALS ALS BARRIS I CIUTATS. Garantir l'accés a l'alimentació (reduir desigualtat socials i desequilibris territorials), l'abastiment alimentari (necessitats), la reducció de la mobilitat (anar a comprar a peu) i frenar la penetració de les grans distribuïdores (cadenes, franquícies) que, a poc a poc, han anar substituint el comerç local.

Accions proposades:

- Enfortir l'associacionisme entre els comerciants (assessorament i professionalització).
- Evitar desigualtats socials i territorials ("deserts" alimentaris) als barris.
- Impulsar les fortaleces dels comerciants com la fidelitat, complicitat, etc.
- Campanya publicitària amb preeminència i visibilitat extra als comerços que decideixin implicar-s'hi.

a6. Sessió de retorn

El **dijous 4 de novembre de 17.00h a 18.30h de manera on-line** es va celebrar la sessió de retorn conjunta de la *Taula d'Agricultura Metropolitana* i la *Taula d'Alimentació Metropolitana*, amb el següent programa:

- 17.00h Benvinguda institucional: les Taules de Debat i Participació de l'AMB i l'Alimentació Sostenible (Salvador Milà, director de l'àrea de Presidència de l'AMB)
- 17.10h La metodologia del III cicle de les Taules de Debat i Participació de l'AMB (Sigrid Muñiz, Centre per a la Sostenibilitat Territorial)
- 17.15h Reptes per l'agricultura metropolitana en una visió del camp al plat (Anna Roca, Universitat de Girona i consultora)
- 17.30h Reptes per garantir el dret a l'alimentació i sostenible i la governança del sistema alimentari (Ana Moragues, Universitat de Barcelona i consultora)
- 17.45h Diàleg amb les persones participants (dinamitza David Balbás Alonso, àrea de Planificació Estratègica de l'AMB)
- 18.15h Cloenda

En aquest link ([LINK](#)) es poden trobar la presentació i vídeos de la sessió:

- Presentació dels resultats de la *Taula d'Agricultura Metropolitana*
- Presentació dels resultats de la *Taula d'Alimentació Metropolitana*
- Vídeo amb la *benvinguda institucional i la metodologia de les Taules*
- Vídeo amb els *resultats de la Taula d'Agricultura Metropolitana*
- Vídeo amb els *resultats de la Taula d'Alimentació Metropolitana*
- Vídeo amb el *diàleg amb les persones participants a la sessió de retorn*

BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES

- Aubry, Christine; Chiffolleau, Yuna. 2009. Le développement des circuits courts et l'agriculture péri-urbaine : histoire, évolution en cours et questions actuelles. Innovations Agronomiques, INRAE, 2009, 5, pp.53- 67. fhal-01197823. <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01197823/document>
- Aubry, Christine. 2014. Les agricultures urbaines et les questionnements de la recherche. Pour, 224, 35-49. <https://doi.org/10.3917/pour.224.0035>
- Aubry, Christine. 2021. Agriculture urbaine: les villes de futur seront nouricières. ID4D. Le média du développement durable. 7 avril 2021. <https://ideas4development.org/agriculture-urbaine-villes/>
- Ajuntament de Barcelona. 2016. Estratègia d'impuls de la política alimentària 2016-2019. https://ajuntament.barcelona.cat/economiatreball/sites/default/files/documents/Estrategia_Politica_Alimentaria_2016_2019.pdf
- Ajuntament de Barcelona. 2017. Estudi de suport al disseny i la implementació d'un Centre d'intercanvi Agroalimentari de Proximitat. https://ajuntament.barcelona.cat/economia-social-solidaria/sites/default/files/Informe_CIAP_2018-11-07_amb_annexos.pdf
- Ajuntament de Barcelona. 2019. Estratègia d'Agricultura Urbana 2019-2030. https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/116590/3/EstrategiaAgriculturaUrbana_Abril2019_def.pdf
- AMB. 2018. Reptes i oportunitats dels canals curts de comercialització al territori metropolità de Barcelona. Agència de Desenvolupament Econòmic. Àrea Metropolitana de Barcelona. https://docs.amb.cat/alfresco/api/-default-/public/alfresco/versions/1/nodes/4f0b12c0-a4e7-4d51-9014-f430162fcf88/content/ICERDA_Canalscurts_AMB.pdf?attachment=false&contentType=application/pdf&sizeInBytes=4144971
- Aragay, Addaia. 2010. Els Horts Urbans a la ciutat de Barcelona. Les experiències dels horts urbans comunitaris com a les formes d'intervenció social i ambiental. Projecte Final de Carrera Ciències Ambientals. UPC. Curs 2009-2010. https://www.diba.cat/c/document_library/get_file?uuid=d222a48e-c662-4419-9642-7b9b3551533d&groupId=7294824
- Binimelis, Rosa i Descombes Ch.A. 2010. Comercialització en circuits curts. Identificació i tipologies. Escola Agrària de Manresa (ed) i Verloc. http://agricultura.gencat.cat/web/.content/fo_formacio/fo08_escoles_capacitacio_agraria/ceca_manresa/documents/arxius_estatics/manresa_circuits_curts_de_comercialitzacio.pdf
- Carta de l'Agricultura periurbana. 2010. Parc Agrari del Baix Llobregat, Fundació Agroteritori i Red Agroteritorial <http://www.agroteritori.org/web2/wp-content/uploads/2014/05/Carta-de-la-Agricultura-periurbana.pdf>
- CERAI. 2018. Manual d'Obradors Compartits. Una eina de dinamització socioeconòmica del territori. Consell Municipal de València. <https://valencia.consellagrari.com/va/manual-obradors-compartits/>
- Domene, Elena; Garcia, Marta; Cattaneo, Claudio. 2018. La multifuncionalitat de l'agricultura metropolitana: visions i prioritats des del món local. El dret a la metròpoli. Anuari metropolità de Barcelona. 2017. IERMB i AMB. <https://iermb.uab.cat/wp-content/uploads/2018/06/Anuari-2017web.pdf>
- Domene, Elena; Sauri, David. 2007. Urbanization and class-produced natures: vegetable gardens in the Barcelona Metropolitan Region. Geoforum, 38 (2007). https://www.academia.edu/17594417/Urbanization_and_class-produced_natures_Vegetable_gardens_in_the_Barcelona_Metropolitan_Region

- Giacché, Giulia. 2014. L'expérience des parcs agricoles en Italie et en Espagne: vers un outil de projet et de gouvernance de l'agriculture en zone périurbaine. Geocarrefour, 89.
<https://journals.openedition.org/geocarrefour/9372>
- Giacché, Giulia, Toth, Attila. 2013. Short Term Cientific Mission in Barcelona Metropolitan Region. Cost Action TD 1106 Urban Agriculture Europe
http://www.urban-agriculture-europe.org/files/131008_cost_uae_barcelona_2013_low.pdf
- Giocoli, Annalisa. 2016. Dinamització dels espais agraris metropolitans. Treball de Final del Postgrau en Dinamització Local Agroecològica.
https://issuu.com/llaurantbarcelona/docs/20160705_eam_annex_presentacio
- Espluga Pep. 2018. Conflictes socioecològics: la recuperació de la pagesia metropolitana. Conclusions. Taula de debat i participació.
<https://www.amb.cat/es/web/amb/govern-metropolita/planificacio-estrategica/taules-de-debat-i-participacio-dels-conflictes-socioecologics>
- Francès, Gemma. 2018. Circuits curts de comercialització per l'agricultura metropolitana i ecològica: el cas del Parc Agrari del Baix Llobregat. Quaderns Agraris núm. 44. Institut Català d'Estudis Agraris. ICEA. Juny 2019. <https://raco.cat/index.php/QuadernsAgraris/article/view/99808/431223>
- IERMB. 2016. L'agricultura metropolitana: Agricultura urbana i periurbana a l'àmbit metropolità de Barcelona: beneficis econòmics, socials i ambientals. AMB.
<https://agri-madre.net/wp-content/uploads/2018/06/Agricultura-metropolitana.pdf>
- IERMB. 2017. Transició socioecològica de l'agricultura metropolitana de Barcelona. Factors estratègics pel planejament del territori. IERMB i AMB.
<https://agri-madre.net/wp-content/uploads/2018/06/Transici%C3%B3-socioecol%C3%B2gica.pdf>
- Morán, Nerea; Fernandez de Casadevante, Jose Luis. 2014. A desalambrar. Agricultura urbana, huertos comunitarios y regulación urbanística. Hábitat y Sociedad. (ISSN 2173-125X) nº 7, noviembre 2014.
https://www.academia.edu/17999281/A_desalambrar_Agricultura_urbana_huertos_comunitarios_y_regulaci%C3%B3n_urban%C3%ADstica
- Projecte Fertilecity: sostenibilidad agrourbana: ecoinnovación en flujos residuales de energia, agua y CO2 de edificios para la producción de alimentos. UAB, ICTA, UPC i Sostenipra amb la col·laboració de IRTA. (CTM 2013-47067-C2-1-R)
- PEMB. 2018. Procés de cocreació d'un instrument de suport als circuits de comercialització de Producte Agroalimentari de Proximitat. Pla Estratègic Metropolità de Barcelona.
https://ajuntament.barcelona.cat/economia-social-solidaria/sites/default/files/InformePEMB_Cocreaci%C3%B3n_des2018.pdf
- Sempere, Jordi. 2005. Pagesia gestora o subordinada de l'espai urbà. Semblances o diferències entre la Regió Metropolitana de Barcelona i l'Àrea urbana de Toulouse (1950-2000). Volum I.
<https://www.tesisenred.net/bitstream/handle/10803/4967/jsr1de1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sonino, Roberta; Tegoni, Cinzia; de Cunto, Ania. 2019. The challenge of systemic food change: Insight from cities. Cities. Volum 85. February 2019. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.08.008>
- Vejre, H., Eiter, S., Hernández-Jimenez, V.; Lohrberg, F.; Loupa-Ramos, I., Requesens, X.; Pickard, D.; Scazzosi, L.; Simon-Rojo, M. Can Agriculture Be Urban? Urban Agriculture Europe. Lohrberg, F.; Licka, L., Scazzosi, L.; Timple, A. (eds.). COST Action Urban Agriculture Europe, 2012–2016.
<https://www.ideabooks.it/wp-content/uploads/2016/12/Urban-Agriculture-Europe.pdf>
- Yacaman, Carolina. 2018. Agricultura periurbana. Revisión crítica de los riesgos y desafios en la actual agenda política de las interacciones agro-urbanas. Geocrítica. Volum XXIII.
<https://revistes.ub.edu/index.php/b3w/article/view/26487>